

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Asociální chování u dnešní mládeže (se zaměřením na šikanu)

Social behavior in today's youth (focusing on bullying)

STUDIJNÍ PROGRAM

Specializace v pedagogice

STUDIJNÍ OBOR

Učitelství praktického vyučování a obd. výcviku

VEDOUCÍ PRÁCE

prof. PhDr. Alena Vališová CSc.

LITEROVÁ

ANNA

2020

LITEROVÁ, Anna. *Asociální chování u dnešní mládeže (se zaměřením na šikanu)*. Praha: ČVUT 2020. Bakalářská práce. České vysoké učení technické v Praze, Masarykův ústav vyšších studií.

**MASARYKŮV ÚSTAV
VYŠŠÍCH STUDIÍ
ČVUT V PRAZE**

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně. Dále prohlašuji, že jsem všechny použité zdroje správně a úplně citovala a uvádím je v příloženém seznamu použité literatury.

Nemám závažný důvod proti zpřístupnění této závěrečné práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Praze dne: 30. 04. 2020

Podpis: Anna Literová

Poděkování

Tímto děkuji paní prof. PhDr. Aleně Vališové CSc. a panu prof. PhDr. Michalu Kolářovi za odborné vedení, pochopení, rady, pomoc a individuální přístup při zpracování této bakalářské práce.

I. OSOBNÍ A STUDIJNÍ ÚDAJE

Příjmení	Literová	Jméno: Anna	Osobní číslo: 475225
Fakulta/ústav:	Masarykův ústav vyšších studií (MÚVS)		
Zadávací katedra/ústav:	Oddělení pedagogických a psychologických studií		
Studijní program:	Specializace v pedagogice		
Studijní obor:	Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku		

II. ÚDAJE K BAKALÁŘSKÉ PRÁCI

Název bakalářské práce:
Asociální chování u dnešní mládeže (se zaměřením na šikanu)

Název bakalářské práce anglicky:
Social behavior in today's youth (focusing on bullying)

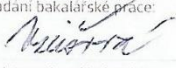

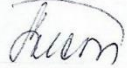
Pokyny pro vypracování:
Cíl: s oporou o analýzu odborné literatury.
Popsat a klasifikovat specifiku asociálních projevů chování mládeže. Práce bude mít teoretickou a empirickou část.
a) v teoretické části budou analyzovány základní východiska a příčiny asociálního chování mládeže.
b) empirická část bude mít kvantitativní charakter (dotazníkové šetření).
V závěru budou navrženy způsoby prevence šikany na střední škole.
1) Asociální chování dětí
2) Specifika šikany mezi studenty na střední škole
3) Empirické šetření

Seznam doporučené literatury:
JEDLIČKA, Richard. Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.
KOLÁŘ, Michal; KOLLEROVÁ, Lenka; ZÁBRODSKÁ, Kateřina; KRESSA, Jiří; DĚDOVÁ, Mária. Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc. Praha: Portál, 1997. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8123-1.
MATOUŠEK, Oldřich.; KROFTOVÁ Andrea. Mládež a delikvence. 2. vyd. Praha : Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771.
ŘÍČAN, Pavel; JANOŠOVÁ, Pavlína. Jak na šikanu. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

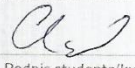
Jméno a pracoviště vedoucí(ho) bakalářské práce:
prof. PhDr. Alena Vališová CSc., Masarykův ústav vyšších studií (MUVS)

Jméno a pracoviště konzultanta(ky) bakalářské práce:

Datum zadání bakalářské práce: 12.12.2019 Termín odevzdání bakalářské práce: 30.04.2020
Platnost zadání bakalářské práce: 23.09.2021

 Podpis vedoucí(ho) práce Podpis vedoucí(ho) ústavu/katedry Podpis děkana(ky)

III. PŘEVZETÍ ZADÁNÍ

-5. 02. 2020	
Datum převzetí zadání	Podpis studenta(ky)

Abstrakt

Bakalářská práce „Asociální chování u dnešní mládeže (se zaměřením na šikanu)“ je zaměřena na problematiku šikany ve středních školách. Tato bakalářská práce má za úkol v teoretické části přiblížit problematiku asociálního chování mládeže s projevy šikany. V praktické části bylo mým cílem, za využití dotazníkového šetření zjistit, zda se v SoŠ uměleckořemeslé v Praze a v Akademii řemesel v Praze vyskytuje šikana nebo agresivita žáků navzájem i vůči učitelům. Smyslem této práce je poukázání na naléhavost tohoto nežádoucího jevu ve středních školách.

Klíčová slova

asociální chování, šikana, agrese, agresor, střední škola, prevence

Abstract

Bachelor thesis „Asocial Behavior in Today's Youth (focused on bullying with)“ is focused on the issue of bullying in secondary schools. The aim of this bachelor thesis is to describe the problems of antisocial behavior of young people with bullying. In the practical part, my research using the questions survey was whether at the Secondary Art School of Arts in Prague and the Academy of Crafts in Prague is there is bullying on aggressivity people with teachers. The purpose of this work is to confirm the urgency of this undesirable phenomenon in secondary schools.

Key words

antisocial behavior, bullying, aggression, aggressor, high school, prevention

Obsah

Úvod.....	5
TEORETICKÁ ČÁST	
1 KAPITOLA PRVNÍ - Asociální chování mládeže.....	7
1.1 Rizikové chování a kriminalita	7
1.2 Návykové látky.....	9
2 KAPITOLA DRUHÁ - Šikana	12
2.1 Stručná charakteristika šikany.....	12
2.2 Stádia šikany.....	12
3 KAPITOLA TŘETÍ - Dělení šikany	14
3.1 Šikana fyzická.....	14
3.2 Šikana psychická	15
4 KAPITOLA ČTVRTÁ - Účastníci šikany	17
4.1 Agresor.....	17
4.2 Oběť.....	18
4.3 Rodiny účastníků.....	20
4.4 Třídní kolektiv.....	21
4.5 Šikana v prostorách školy.....	21
5 KAPITOLA PÁTÁ - Prevence šikany.....	23
5.1 Prevence šikany ve školním zařízení.....	23
5.2 Prevence šikany ve třídách.....	25
PRAKTICKÁ ČÁST	
6 KAPITOLA ŠESTÁ - Metodologie výzkumného šetření.....	27
6.1 Cíl šetření.....	27
6.2 Použité metody.....	27
6.3 Stanovení hypotézy.....	27
6.4 Přípravná fáze.....	27
6.5 Realizační fáze.....	28
6.6 Vyhodnocovací fáze.....	28
6.7 Soubor dotazníkových dat.....	28
7 KAPITOLA SEDMÁ - Výsledky výzkumu.....	48
Závěr.....	50
Seznam použité české literatury a pramenů.....	51
Seznam použité zahraniční literatury a pramenů.....	53
Seznam použitých internetových zdrojů.....	54
Seznam grafů.....	55
Seznam příloh.....	56

Úvod

Šikana je v dnešní době velkým tématem. Rozšířila se totiž natolik, že už nejsou šikanovány jen děti, ale i učitelé nebo jiní zaměstnanci školy. Jedná se o vysoce agresivní chování vůči slabší jedincům, které se projevuje opakovaným ohrožování, napadáním a zesměšňováním. Šikanování se účastní jeden žák nebo celá skupina. Na počátku se šikanu nemusí podařit odhalit, ve většině případů začíná vyčleňováním jedince z kolektivu, kvůli nepatrné odlišnosti. Pokud se včas nepodchytí, přeroste až v terorizování jedince. Za určitých okolností může šikanování přerůst až do trestné činnosti nebo může být klasifikováno jako organizovaný zločin. Šikana je opravdu nebezpečná. Důsledkem šikany může nastat nevratné poškození zdraví oběti, a to duševního nebo tělesného. Ty nejhorší případy končí i smrtí.

V bakalářské práci se budu věnovat šikaně na středních školách, kde se setkáváme s dětmi v období dospívání. Jde o nejdůležitější vývojové etapy v životě člověka, jedná se o přechod mezi dětstvím a dospělostí, kterým musí projít každý jedinec bez rozdílu sociálního postavení nebo rodinného zázemí. Dospívající člověk objevuje nové obzory a hledá své místo ve společnosti. Musí se vyrovnávat se změnami, které nemůže ovlivnit, ale může je přijmout a vyrovnat se s nimi. Jsou to požadavky ze sociálního prostředí, jako je rodina, vrstevníci nebo škola. Dospívající jedinec vypadá starší a rozumnější, než ve skutečnosti je, a proto mnohdy nemůže splnit nároky, které jsou na něj kladeny. Nezřídka pak bývá označován za nezodpovědného a svým okolím neprávem hodnocen negativně. Vznikající konflikty, které jedinec není schopen reálně ovlivnit, se často projevují ve formě problémového chování doma i ve škole, útěky, delikventním chováním, odporem proti „všem a všemu“. Zde je bod zlomu, kdy se jedinec může stát šikanovaným nebo šikanátorem.

Téma „asociální chování u dnešní mládeže (se zaměřením na šikanu)“ je mi blízké, protože se s výše uvedenými projevy chování setkávám ve svém zaměstnání. Vnímám subjektivní postoje a názory rodičů, školy i dospívajících, které pro svou rozdílnost nezřídka vyvrcholí v krizi vedoucí k narušení již tak špatné komunikace a vzájemných vztahů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 KAPITOLA PRVNÍ – Asociální chování mládeže

V dnešní době se oblast rizikového chování zkoumá zejména v souvislosti s obdobím adolescence. Výzkumy se zaměřují hlavně na hledání oblastí, které s rizikovým chováním souvisejí a současně na možné prediktory rizikového chování. Vymezení oblasti rizikového chování je problematické, protože riziko je sociální konstrukt, který je závislý na posouzení jednotlivců. Pro jedince může být daná činnost riziková, ale pro druhého jedince již nikoli. Univerzální měřítko k definici, co je rizikové, tedy to, co je již mimo normu „běžného rizika“ a co je ještě v normě, se tak obtížně nachází. V této souvislosti uvádějí také (Boholm a Ferreira, 2002), že riziko odráží konkrétní společnost. Autoři dále uvádějí, že toto striktní rozlišení rizikové versus nerizikové je velmi individuální, a že závisí na dané kultuře. Citovaní autoři podporují své tvrzení také tím, že rozlišují riziko na „aktuální – objektivní“ a „vnímané – subjektivní“. Objektivní riziko, je chápáno jako riziko, které je konstruováno společností, naopak individuální vnímání rizika závisí na konkrétním aktérovi, a je tudíž vysoce subjektivní. Subjektivně pojímané riziko, které podstupuje jedinec v rámci aktivit, je pro výše citované autory významné.

1.1 Rizikové chování a kriminalita

Charakteristika rizikového chování se v poslední době ubírá také směrem k zohlednění aktéra rizikového chování a současně také dopadů chování na společnost. Pojem rizika je zohledněn nejen u jedince, který aktivitu vykonává, ale současně také u okolí jedince. (Milovský a Zapletalová, 2006) charakterizují rizikové chování jako chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost. Obdobně také (Macek, 2003) definuje rizikové a problémové chování u adolescentů skrze újmy aktéra a společnosti. Charakterizuje ho jako poškozování zdraví adolescentů (tělesného či duševního) nebo ohrožení společnosti (negativní vliv a újma druhých lidí).

Aktuální výzkumy (Kloep a kol., 2009) klasifikují rizikové chování do 3 oblastí. První z nich je tzv. nezodpovědné chování. Toto chování ovšem není prováděno kvůli riziku samotnému, ale kvůli dosažení okamžitého (krátkodobého) cíle. Nezodpovědné chování poukazuje na neschopnost jedince vnímat dlouhodobé následky činnosti. Může se také jednat o nechuť zdržet se činnosti, protože aktér vnímá krátkodobé výhody. Příkladem takového chování může být např. škodlivé užívání alkoholu nebo rizikové sexuální aktivity. Druhou popsanou oblastí je „obecenstvem kontrolované“ rizikové chování. Jedná se o chování, jehož cílem je získat (příp. posílit či udržet) zájem v rámci skupiny či od „důležitých“ jedinců. Dle citovaných autorů je možné pozorovat toto chování nejčastěji právě v období adolescence. Jedinec kvůli přijetí do sociální skupiny provozuje rizikové aktivity, které jsou v pojetí druhých považované za „dospělejší“. Významnou roli zde hraje také zkoušení nových činností. Do této kategorie bychom mohli zařadit např. zneužívání návykových látek, delikventní chování apod. Třetí oblast rizikového chování by se dala charakterizovat jako hledání vzrušení, tedy oblast, kterou

popsal dříve (Zuckerman, 1980, str. 187-214). „*Aktivity, které jedinec vykonává, mají a priori nabídnout vzrušující pocit, případně pocit, který se dostaví při testování vlastního limitu. Zájem jedince o testování vlastních limitů může vycházet ze snahy předejít či odstranit nudu.*“

Na jedné straně tedy můžeme uvažovat o tom, že rizikové chování mohou vymezit jen samotní aktéři rizikového chování skrze subjektivní pojetí rizika, tedy toho, co je pro aktéra rizikové. Na straně druhé uvažujeme také o dopadech jak na aktéra, tak na společnost. Integrací dosavadních pohledů lze rizikové chování chápat jako jakékoli chování, jehož dopady nemusí být pro aktéra a pro společnost jisté. Jde o chování, které může způsobit újmu jak aktérovi, tak společnosti.

Delikventní chování zahrnuje chování, které je za hranicí zákona. Jedná se o přestupky, jednorázově spáchané trestné činy a současně opakované trestné činy. Jde o antisociální chování, tedy o chování, které je namířené proti druhému, či proti skupině. Rizika jsou dvě – riziko pro jedince a riziko pro společnost.

Rizikové chování v nejrůznějších odvětvích (delikvence, rizikové sexuální chování, užívání škodlivých látek, riziková jízda autem apod.) je v dnešních výzkumech nejčastěji spojováno s vývojovým obdobím adolescence. Uvažování o adolescentech jako lidech, kteří jsou schopni hůře vnímat riziko dané činnosti oproti dospělé populaci, vyvrací ve svém výzkumu (Reyna a Farley, 2006). Z výsledků, které citovaní autoři prezentují je patrné, že neexistuje průkazný rozdíl ve vnímání rizika, nebo hodnocení zranitelnosti jedince mezi skupinami adolescentů a dospělé populace. (Beyth – Marom a kol., 1993) nachází rozdíl mezi adolescenty a dospělou populací v oblasti rozhodování se o zapojení se do rizikové činnosti. Citovaní autoři popisují, že tendence činit rozhodnutí i bez dostatečných informací je u adolescentů výrazně vyšší. Adolescenti zpravidla nemají dostatečné informace o dané činnosti, a jejich případných rizicích. Z tohoto důvodu nejsou schopni objektivně zvážit zisky a ztráty z této činnosti. Omezené množství informací o dané činnosti ovšem vyvažují tím, že jsou (i s malým množstvím informací o rizicích dané činnosti) schopni se pro realizaci dané činnosti rozhodnout.

Adolescenti disponují nedostatečným množstvím informací nutných k posouzení, zda se do dané činnosti zapojit. Je proto vhodné věnovat se účinnosti předávání informací a jejich přijímání. Snahy o předání informací o rizicích, jako je užívání návykových látek apod., na jedné straně vedou ke zlepšení v oblasti přemýšlení o daných jevech, ale na druhé straně nastává jen málokdy změna chování. Období adolescence je charakteristické právě zkoušením nových vzorců chování. Jedná se o příležitost testovat vlastní schopnosti, hranice vlastního úsilí, a současně také hranice druhých lidí. V tomto duchu charakterizuje (Compas, 2004) motivy k rizikovému chování jako příležitost k testování vlastních schopností. Tito adolescenti se tak v řadě případů cítí být odolnými vůči případným nežádoucím dopadům. Testování nových věcí, například v podobě rizikového chování, tak může mít na jedince i pozitivní dopad. Tématem delikvence u adolescentů se dále zabývá (Čírtková, 2003). Uvádí, že existují dva odlišné typy mladistvých pachatelů. Jsou to chroničtí pachatelé a mladiství delikventi.

Tyto dva typy se odlišují např. v oblasti: 1) věku, ve kterém se objevují první známky problémového chování, 2) závažnost deliktu, 3) věku, ve kterém dochází k vymizení

delikventního chování. Chronický pachatel je ten, jehož chování je již od dětství těžko zvladatelné. (Čírtková, 2003, str. 4) chronického pachatele doslova popisuje: „*Běžné výchovné postupy (tresty a pochvaly) na něj nezabírají, často se objevují epizody problematického chování (ataky vzteku, vzdorovitosti, destruktivní projevy). K prvním kontaktům s místy oficiální kontroly (policie, OSPOD – oddělení sociálně právní ochrany dítěte) dochází zpravidla již v intervalu mezi 6. až 12. rokem věku. Kolem 12 let se objevují již celkem závažné násilné delikty (například u dospělého by čin byl klasifikován jako loupež), agresivita se rychle stupňuje, kolem 16 až 18 let je již jedinec polymorfně kriminální, dopouští se jak majetkové, tak násilné kriminality.*“ Autorka dále popisuje, že řada méně závažných činů, kterých se tato osoba dopouští, jsou latentní, tedy činy, které nebyly odhaleny a nestaly se tak předmětem trestního stíhání. Řešeny jsou nejčastěji až ty závažnější, které jsou odhaleny. Naopak mladistvý delikvent se dostává do konfliktu se zákonem nejčastěji mezi 11. a 13 rokem věku. Především vývoj není nikterak nápadný – nejsou zde přítomné antisociální prvky chování v dětství.

Dramatický nástup však nastává v období pubescence. (Čírtková, 2003, str. 4) popisuje mladistvého delikventa takto: „*pubescent se stává těžko ovladatelným, nerespektuje některé sociální ani právní normy, objevuje se typický obraz mladistvé delikvence (např. krádeže v obchodech, poškozování cizí věci, výtržnictví atd.). Na rozdíl od chronických pachatelů se mladiství delikventi dopouštějí především příležitostné kriminality, ve které dominuje protest proti rodičům (či generaci dospělých) a dále situační a skupinový faktor. Jednotlivé incidenty zůstávají co do závažnosti a intenzity použitého násilí zhruba ve stejném pásmu. Kolem 18. až 21. roku věku obvykle dochází k poklesu až úplnému vymizení kriminálních vzorců chování. Se vstupem do světa dospělých vyhasíná problematické jednání a jedinci se stávají konformními.*“ Důvodem tohoto odklonu od jednání, které je v rozporu se zákonem, může být právě dosavadní zdravý vývoj – období před pubescencí. Vzhledem k tomu, že není nikterak odlišný, může si dítě osvojit dostatečný repertoár chování, které v dospělosti uplatňuje namísto delikventního chování.

1.2 Návykové látky

Užívání drog, alkoholu, tabákových výrobků či rizikové sexuální chování vždy představuje velké riziko pro celkovou fyzickou i duševní pohodu adolescentů, pro jejich zdraví. Někteří psychiatři se domnívají, že riskantní chování adolescentů pochází z toho, čemu říkají všemohoucnost adolescence. Částečně pramení z opojného pocitu síly nebo z toho, že náhle dokáží věci, na něž dříve nemohli ani pomyslet. Riskování může být konstruktivní součástí adolescentova života. (Nešpor, 2003) uvádí, že adolescenti by měli být zvědaví, jak jsou na tom a co si mohou dovolit a dokázat.

Závislost na návykových látkách je choroba vyvolaná opakovaným užíváním určité chemické látky s psychoaktivními účinky. Pro zprvu příjemné působení jsou drogy postiženými uživateli vyhledávány a zneužívány i přesto, že v dalších stádiích konzumace je poškozují psychicky, fyzicky a sociálně. Drogy se považují za více nebezpečné, čím více obsahují určité

látky s větší toxicitou a silnějším vazebným potenciálem. Vazebný potenciál drogy je vyjádřen množstvím určité toxické látky a dobou, jež uplyne od prvního užití ke vzniku závislosti i silou odvykacích příznaků při jejich vysazení. Důležitými faktory jsou zde jak osobnost jedince, tak jeho sociální zázemí. Svou negativní úlohu sehrávají také vlastnosti, jako je celková nezralost, nevyváženost osobnosti, nezdrženlivost, úzkostnost, sklon k depresím nebo neochota snášet po nějaký čas neuspokojení potřeb a napětí. U alkoholiků a toxikomanů se rovněž často setkáváme s malou sociální vybaveností pro hledání alternativních řešení obtížných životních situací, s častým pochybováním o sobě a o smyslu života a rovněž se zvýšeným neuroticismem (Pešek, Nečesaná, 2009).

Alkohol má v naší kultuře mezi ostatními drogami zvláštní postavení. Podává se legálně, je relativně dostupný, bývá předmětem řady reklam na plakátovacích plochách, v televizi i časopisech. I když je známou pravdou, že následky nevhodného užití alkoholických nápojů či dokonce alkoholismu jsou příčinou zdravotních problémů i smrti, přesto je společnost k alkoholové náruživosti často velmi tolerantní. Pití alkoholických nápojů způsobuje časté výchovné problémy, rodiče zanedbávají své povinnosti, jsou nespolehliví, podráždění, agresivní a působí jako špatné socializační vzory (Vališová, Kasíková a kol., 2007, str. 432).

Dalšími oblíbenými návykovými výrobky vyskytujícími se po celém světě jsou tabákové výrobky. Jedinou návykovou látkou ze 4. - 5. tisíc složek tabáku je rostlinný toxický alkaloid nikotin. Jde o tekutinu bez barvy a bez zápachu. Smrtná dávka pro člověka je 80 mg, rychle však vzniká tolerance. Závislost na tabáku vzniká nejprve závislostí psychosociální, posléze vzniká také závislost fyzická, tedy závislost na nikotinu, která je prokázána u 60 –70 % kuřáků (Kalina, 2003, Melgosa, 2000).

„Tabáková epidemie začala s masivním rozšířením cigaret. K tomu došlo na počátku 20. století. Největší vzestup kuřáctví byl během 1. světové války. V 70 000 prací bylo prokázáno, že kouření se podílí na vzniku 24 onemocnění ve 3 oblastech, a to v oblasti kardiovaskulární, plicní a také se tabák podílí na vzniku nádorových onemocnění. Nejčastější příčinou smrti v důsledku kouření je infarkt myokardu. Nenajdeme však lékařský obor, kterého se kouření netýkalo“ (Kalina, 2003, str. 205-206).

Vážným problémem jsou drogy. Řadí se mezi ně utlumující léky, opiáty, organická rozpouštědla, LSD a jiné halucinogeny, pervitin, kokain, ale především drogy z konopí. Původním domovem konopí je centrální Asie. Odtud se díky své pěstitelské nenáročnosti rozšířila prakticky po celém světě. I u nás v České republice se konopí pěstuje takřka po celé zemi, nejvíce se mu však daří na severní a jižní Moravě. Zde konopí dosahuje nejvyšší kvality v obsahu psychoaktivních látek neboli THC. *„Marihuanová cigareta obsahuje listy a vrcholky konopí. Množství účinné látky kolísá od 10mg do 100mg. THC je asi 4000x účinnější než alkohol“* (Nešpor, 2003, Pešek, 2009, str. 175).

Marihuana způsobuje zrychlený pulz, bolesti hlavy a na prsou, zarudlé oči, rozšířené zornice, sucho v ústech, hlad, únavu a nezájem, v neposlední řadě i halucinace. Při dlouhodobém užívání drogy dochází ke kolísání a změnám nálad, zhoršení schopnosti soustředit se, prodlužuje se reakční doba a zhorší se krátkodobá paměť. Po dlouhodobějším častém užívání se objevuje

nepravidelný menstruační cyklus, neobratnost, zhoršená schopnost orientace v čase a prostoru, menší péče o zevnějšek a podrážděnost (Nešpor, 2001, Pešek, 2009).

Zkušenost s nealkoholickými drogami, zejména zkušenost s marihuanou, nelze považovat u dnešních adolescentů za něco výjimečného. Společnost konstituuje pravidla, jejichž porušení představuje sociální deviaci. Deviantní jedinci však nejsou prostě ti, kteří pravidlo poruší, ale ti, na které pravidlo bylo úspěšně uplatněno. Deviantní chování je tak chování, které tak lidé nálepkují.

Shrnuto: člověk se bude cítit svobodný kouřit marihuanu a požívat jiné opiáty do té míry, do jaké bude brát ohledy na konvenční morálku neinformovaných lidí stojících opodál, a do jaké míry nahradí jejich pohled „vnitřním“ pohledem, který si osvojil při zkušenosti s drogou ve společnosti dalších uživatelů.

2 KAPITOLA DRUHÁ - Šikana

2.1 Definice šikany

Šikana znamená ublížení jiné osobě, která se nedovede bránit. O šikaně se začíná mluvit tehdy, když se napadání oběti opakuje, nebo jde-li, velmi výjimečně, o jednorázové brutální napadení s možností opakování. (Říčan, 2010, str. 21) ve své knize Jak na šikanu popisuje šikanu jako: „ubližování mezi těmi, kteří jsou ve stejném postavení, ve škole tedy mezi žáky nebo studenty, ve sportovním oddíle mezi sportovci, ve vězení mezi vězni, na pracovišti mezi spolupracovníky atd...“ Šikanou můžeme nazvat i ubližování učitelů žáky či naopak.

Je to vědomé zastrašování nebo ubližování jiné osobě. Jedinec nebo skupina opakovaně používá fyzické nebo psychické útoky vůči slabšímu jedinci, který se neumí nebo z různých důvodů nemůže bránit. Agresori používají nejrůznějších způsobů útoků (vydírání, bytí, poškozování věcí, ponižování, pomluvy či nadávky), útoky mohou být i podoby sexuálního obtěžování nebo zneužívání.

2.2 Stádia šikany

V dnešní době se stále častěji setkáváme s novou formou šikany a to prostřednictvím moderních technologií, hlavně internetu a mobilních telefonů, nazýváme ji kyberšikanou.

Podle příručky (MŠMT Školní šikanování č. 6., 2010, str. 3) se „šikana může projevat i v přímé podobě jako demonstrativní přihlížení a ignorování žáka nebo žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků.“ V tomto případě je důležité zvážit, zda jde o šikanu nebo se jedná o projev špatného sociálního citění jedinců.

(Kolář, 2005, str. 28 - 30) uvádí, že šikana je onemocnění, které se vyvíjí v 5. stupních.

1. Stupeň první – zrod ostrakismu:
Jedná se o převážně psychické formy násilí. Oběť se cítí neoblíbená. Ostatními je odmítána. Toto chování naznačuje začátek šikanování.
2. Stupeň druhý – fyzická agrese a přitvrzování, manipulace:
První stupeň přerůstá do dalšího vývoje. Z pravidla to začíná náročnými situacemi, při kterých stoupá ve skupinách napětí. K jeho uvolnění slouží slabší žáci, na kterých se agresori odreagovávají.
3. Stupeň třetí – vytvoření jádra:
Pokud se včas nepodchytí agresivní chování, utvoří se skupiny agresorů. Ti začnou šikanovat ne už náhodné děti, ale ty, kteří jsou už ozkoušenými objekty.
4. Stupeň čtvrtý – většina přijímá normy agresora:
Pokud se v průběhu utváření třetího stupně neutvoří silná pozitivní skupina, činnosti agresorů nejsou nikterak potlačeny a mohou se rozvíjet dál. Tzv. normy agresorů jsou většinou spolužáků přijímány nebo respektovány a tvoří nepsaný zákon. (Kolář, 2005, str. 29) tento vývoj přirovnává k buňce napadená virem. „Je to něco podobného, jako když virus

přemůže buňku a plně ji ovládne. Buňka zůstává navenek zachovaná, avšak místo aby fungováním organismus podporovala, zevnitř ho rozkládá.“ Napadená skupina se podřizuje normám agresora – vůdce, vše ostatní ustupuje do pozadí.

5. Stupeň pátý – dokonalá šikana:

Včas nepodchycený proces utváření šikany obvykle nezvratně míří do posledního pátého stádia. Zde jsou normy agresorů respektovány či bezmezně přijaty celou skupinou. Pokud se tak stane, nastane stádium vykořisťování. Třída se rozdělí na dva odlišné tábory. (Kolář, 2005, str. 30) používá pracovní označení *„otrokáři a otroci. Otrokáři využívají otroky od materiálních věcí (peníze a osobní věci) až po jejich tělo nebo city.*“ Otroci nejsou schopni se bránit.

(Lovasová, 2006) ve své knize Šikana popisuje vývoj šikany podobně jako Kolář. Některé názvy jednotlivých stádií se však liší.

První stádium nazývá stejně jako (Kolář, 2005) ostrakismus. V prvním stádiu se jedná o izolaci slabého jedince. Je odstrkován a nikdo ho nebere vážně. (Lovasová, 2006, str. 12) uvádí: *„na jeho účet se dále konají různé „přátelské“ legrácky a vtípky a když se ohradí, je mu vytknuto, že nerozumí legraci a nemá smysl pro humor.“*

Druhé stádium nazývá přitvrzováním. Zde uvádí počínání agresora, jako testování, kam až může v manipulaci oběti zajít. Agresor přitvrzuje a jeho počínání může vyústit až ve fyzické napadání. Dále (Lovasová, 2006, str. 14) uvádí *„posléze agresor zjišťuje, že mu toto jednání přináší nejen pocit uspokojení, ale i obdiv a respekt ostatních dětí, což jej samozřejmě dále povzbuzuje.“*

Třetí stádium uvádí jako nukleové. Zde se jedinci obdivující agresora s agresorem spojí a utvoří skupinu. Šikanování získává nový rozměr a to šikanování organizované. Stejně jako (Kolář, 2005) zde (Lovasová, 2006, str. 14) uvádí *„pokud se nyní neutvoří silná pozitivní skupina, jsou vytvořeny předpoklady pro to, aby se šikanování stalo normou celé skupiny.“*

Čtvrté stádium nazývá mlčící většina. Stejně jako (Kolář, 2005) zde popisuje přijetí norem agresora skupinou. Chování skupiny se pak stává zákonem pro ostatní žáky, kteří se ze strachu raději přizpůsobí. Pokud by normy odmítali, dostali by se do pozice oběti.

Poslední stupeň šikany pojmenovala Lovasová opět shodně jako Kolář dokonalou šikanou. Udává zde, že šikana je nyní pro skupinu zábavou, agresori jsou dokonce odměňováni. Šikana je velmi propracovaná. Jako příklad (Lovasová, 2006, str. 18) uvádí žáka před tabulí: *„je-li oběť vyvolána k tabuli, již při prvních slovech třída propukla ve smích.“*

Pro včasné podchycení šikany se vyplácí vývojové stupně znát. Jejich znalost umožňuje rychlejší odhalení jednotlivých stádií a lepší diagnostiku a terapeutické postupy.

3 KAPITOLA TŘETÍ – Dělení šikany

U šikany se můžeme setkat s fyzickou i psychickou podobou násilí (Bajerová, Vágnerová, 2009).

Každý patologický jev má své charakteristické rysy a šikana není výjimkou. Šikana se dělí na dvě formy. První jsou formy základní šikany, jsou považovány za celkový obraz šikany, který souvisí s léčbou, jedná se o šikanu fyzickou a psychickou. Druhé jsou formy neobvyklé, které zahrnují brutální fyzické a sexuální útoky, zde je opatření a léčba velice nesnadná.

(Kolář, 2011, str. 78) uvádí, „že se v praxi osvědčilo určovat typy vnější podoby šikany z hlediska agrese (prostředků týrání, genderu, věku nebo typu školy). O jednotlivých typech základních forem šikany je žádoucí vědět co nejvíce informací, aby se včas odhalily potíže a mohla se realizovat náprava.“

(Kolář, 2011) rozděluje základní formy šikany takto:

- 1) Šikana podle typu agrese (prostředků týrání). Jedná se o týrání fyzické, psychické a smíšené.
- 2) Šikana podle věku a typu školy. Zahrnuje šikanu předškoláků, žáků základních škol, středních a vysokých škol.
- 3) Šikana z genderového hlediska. Je druhem chlapecké, dívčí a homofobní šikany.
- 4) Šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řešení. Jde o školy s demokratickým vedením nebo výchovný ústav hierarchicko-autoritativní.
- 5) Šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů. Řadí se sem neslyšící, nevidomí, mentálně a tělesně postižení.

3.1 Šikana fyzická

Otevřenou fyzickou agresi používají především chlapi. Tato forma šikany je od psychologické celkem dobře rozpoznatelná. Oběť má viditelné modřiny, odřeniny nebo škrábance. V případě extrémně brutální šikany mohou vznikat i zlomeniny končetin či vyražené zuby. (Říčan, 2010) Je jasné, že fyzická šikana je velmi bolestivá a traumatizující. Ovšem díky tomu je dobře a včasné podchytitelná a může se tak včasné zamezit jejímu dalšímu rozvoji. (Policie ČR, 2019) ve svém článku „Šikana“ uvádí rozdělení fyzické šikany na tři druhy:

- 1) Fyzická agrese: spočívá v použití fyzického násilí nebo násilí za použití nejrůznějších předmětů, které útok ještě zintenzivní.
- 2) Krádež, zničení a manipulace s věcmi: agresor záměrně oběti ničí věci. Půjčí si je a vrátí zničené nebo nevrátí vůbec.
- 3) Násilné a manipulační příkazy: oběť je nucena k jí nepříjemným činnostem a úkolům, jako je odevzdávání svačín agresorovi při příchodu do školy apod...

Díky tomu, že je fyzická šikana takto prokazatelná, nepříjemná a bolestivá, stále dost lidí si myslí, že je tou nejbolestivější formou. Není to ale pravda, stejně či více bolestivá je šikana psychická. Nesmí se tady ani jedna z nich podceňovat, jelikož jsou srovnatelně nebezpečné.

3.2 Šikana psychická

Na tuto formu šikany se specializují především dívky. Velice často se dívky zraňují jen slovem nebo izolací od ostatních. (Kolář, 2011, str. 81) „*Takováto šikana se dá dobře maskovat a obtížně se dokazuje.*“ Metody, které používají, jsou rafinované a na první pohled nevinné. Hlavním významným rysem je, že se odehrává v kamarádském duchu. Není moc neobvyklé, že oběť a agresorka jsou kamarádkami. Ovšem, když kamarádství selže, nastane pomsta v podobě šikany. Ve většině případů se šikana projevuje slovním napadáním. (Policie ČR, 2019) psychickou šikanu klasifikuje jako slovní agresi a zastrašování, které se projevuje nadáváním, slovním zastrašováním nebo zesměšňováním. Jelikož se psychická šikana špatně odhaluje, hrozí, že přeroste až v psychické týrání. To zanechává ohromné rány na duši oběti. Většinou se psychické týrání objevuje mezi blízkými vztahy, právě třeba mezi kamarádkami ve škole. (Linka bezpečí, 2019) ve svém článku „Psychické týrání“ uvádí, že se oběť po takovémto těžkém napadení může cítit provinile, smutně, bezmocně či bezradně. Dále článek uvádí možné úkazy psychického týrání:

- Křik a nadávky
- Ponižování a shazování
- Zastrašování
- Ignorování
- Zakazování přátelit se
- Nátlak

Mezi psychickou šikanu se řadí také novodobý problém šikanování a tím je napadání přes komunikační technologie. Nazývá se kyberšikana.

Kyberšikana

Pokaždé když se vyvine nějaká nová technologie, skrývá v sobě nějaká úskalí. Lidský život může usnadnit nebo ho proměnit v peklo. (Rogers, 2011, str. 7) „*Jak využijeme závratné možnosti internetu a moderních komunikativních technologií, záleží jen na nás.*“ (Černá, 2013) chápe kyberšikanu stejně jako Kolář, záměrné agresivní chování páchané pomocí elektronických komunikativních technologií. V poslední době je téma kyberšikany častým tématem. Kyberšikana je klasifikována podle právních norem jako základní forma šikany. Je záměrným násilným chováním, prováděným cestou moderních technologií. Jelikož je tento typ šikany neosobní, řadí se do šikany psychické. (Černá, 2013, str. 24) uvádí „*v online prostředí je jedna komplikace, jelikož agresor svou oběť nevidí, myslí si, že to, co oběti provádí je legrace a oběť to vnímá stejně. Postrádá vodítka pro uvědomění si, že oběti ubližuje.*“

V kyberšikaně je důležité odlišovat tzv. příbuzné odrůdy. (Kolář, 2011) jedná se o cyberstalking (oběti jsou neustále zasílány výhrůžné zprávy, které nutí oběť ke strachu o vlastní bezpečí), další je cyber grooming (vyhlédnutá oběť je pomocí SMS, chatu, emailu, atd...zmanipulována ke schůzce, při které může dojít k sexuálnímu zneužití nebo fyzickému týrání). Child grooming (podobné jako u předchozího druhu, agresor se snaží nalákat oběť za účelem sexuálního zneužití). Posledním druhem je happy slapping (jedná se o fyzické napadání, které je nahráváno a poté vyvěšeno na internetu).

Kyberšikana využívá oproti klasické psychické šikaně mnohem účinnější zbraně – internet a mobilní telefon.

První výzkum kyberšikany a její prevence byl poprvé v roce 2009 a 2010. Největším výzkumem byl výzkum Minimalizace šikany, který byl proveden ve spolupráci s Mediaresearch a e – bezpečím. (Friedlaenderová, 2009) Mediaresearch byl zkoumán na dětech ve věku 8–15 let v roce 2009. Vyplývá z něj, že se obětí kyberšikany stalo během půl roku 10% dětí. E – bezpečí uvádí zhruba polovinu zkoumaných dětí, které se měli stát oběťmi kyberšikany. Dalším zjištěním bylo, že k ubližování docházelo hlavně skrze mobilní telefon, méně už přes email a sociální sítě. Méně důležitým zjištěním bylo i to, že agresorem u zhruba 80% zkoumaných byl jejich spolužák nebo pocházel ze stejné školy jako oběť.

(MŠMT, 2010) rozděluje kyberšikana na dva druhy:

1) Kyberšikana přímá:

Agresor útočí na oběť přímo, založí o oběti falešný profil, zveřejní její fotografie na internetu apod....

2) Kyberšikana nepřímá (cyberbullying-by-proxy):

Agresor k útoku využívá jiné osoby, ta často ani neví, že se stala nástrojem pro útok. (MŠMT, 2010) příklad: „útočník pronikne na účet oběti. Prostřednictvím napadeného účtu začne urážet ostatní uživatele, ti začnou reagovat na urážky a mstít se pravému majiteli účtu.“

U obou druhů kyberšikany může agresor využívat jak své, tak falešně vytvořené identity.

Zvláštnosti kyberšikany oproti šikaně psychické

Jak bylo řečeno, kyberšikana je částí běžné psychické šikany. Má stejné projevy: opakovanost, záměrnost, psychické násilí. Stejně tak způsobuje psychická traumata, která bývají často hluboká a obtížně léčitelná. (Kolář, 2011, str. 86) „*Podstata je tedy stejná. V čem je rozdíl? Lze ho vidět hlavně ve dvou věcech:*

- 1) *Tradiční nepřímá šikana se děje tváří v tvář. Kyberšikana se obehrává bez přímého kontaktu, v kyberprostoru.*
- 2) *Kyberšikana využívá oproti tradiční psychické šikaně mnohem účinnější zbraně (internet a mobilní telefon).“*

Bohužel tyto „výhody“ kyberšikany mají na oběť drtivý dopad. Pronásledování oběti kdykoli a kdekoli, oběť nemá úniku. Zajišťuje možnost až celosvětového publika, které se baví utrpením oběti. Umožňuje anonymitu agresora, dovoluje falešnou identitu. (Szotkowski a Krejčí, 2015) uvádí, že anonymita virtuálního prostředí maže rozdíly mezi lidmi (věk, pohlaví, početní převahu). Sama oběť se může stát agresorem v případě nepřiměřených reakcí na prožité trauma.

I jednorázový útok může ubližovat opakovaně, protože oběť má nutkavou potřebu znovu si pročítat ponižující zprávu. Jak píše (Kolář, 2011), dílo si žije vlastním životem.

4 KAPITOLA ČTVRTÁ – Účastníci šikany

Účastníky šikany rozdělujeme nejčastěji do kategorií: agresor a oběť. Můžeme však přidat ještě skupinu přihlížejících. Jsou to žáci, kteří se bojí zasáhnout a pomoci kamarádovi v nouzi, protože je velmi pravděpodobné, že by se také stali terčem šikanování. Nebo se jedná o žáky, kteří přijali nebo začali respektovat pravidla nastolená agresorem a šikanováním svého spolužáka se baví. Nemělo by se ale zapomínat, že do účastníků šikanování spadají i vyučující a rodiny všech hlavních aktérů a obětí. Ti všichni jsou do šikanování svým způsobem zapojeni.

Obecně koluje mnoho různých vysvětlení o povaze agresora a oběti. Nejčastěji se udává, že agresor je zlý a nemilosrdný a oběť je bezbranná a bojácná. Dalším možným vysvětlením bývá, že agresor je nejistý žák se špatnými výsledky a nižším intelektem. (Holeček, 1997) uvádí, že agresor je fyzicky zdatný jedinec. Na oběť je náhled vesměs stejný. Vždy se jedná o jedince, který je vnímán jako slabý, někdy je označován za outsidera třídy, je bojácný a tichý. Zřídka kdy se setkáme s označením, že oběť agresora provokovala a proto došlo k napadení. Ovšem ani jedno z uvedených vysvětlení nemůžeme brát na lehkou váhu. Všechny jsou pravděpodobné a vedou k šikaně.

4.1 Agresor

Hlavní aktér šikanování. Nejčastějším agresorem jsou chlapci, kteří vyrůstají v citově chladnějším rodinném prostředí. (Kašparová, 2009) ve svém článku uvádí, že „*rodiče akceptují násilí jako řešení nejrůznějších problémů, tolerují je svým dětem a sami je často trestají.*“ (Martínek, 2013) ve svém článku uvádí, že hlavní příčina je vždy v rodině. Agresorem ovšem nemusí být vždy jen chlapci, v dnešní době se do šikanování pouštějí i dívky.

Jedinci na postu agresora nemají žádné pocity viny a netíží je skutečnost, že někomu ublížili. (Kolář, 2002). Pokud agresor dostane za své chování náležitý trest, vnímá jej jako křivdu. Šikanující agresori brání své sebepojetí, odvracejí se od reálného obrazu svého chování a odmítají sebe sama vidět jakkoli negativně jako tyrany, kteří ubližují slabším spolužákům. Iniciátorem šikany je jedinec, který ustrnul na počátečním duchovním vývoji.

Iniciátoři šikany se můžou rozdělovat podle postupu napadání slabých jedinců. (Kolář, 2002, str. 55-56) je rozděluje takto:

1. Typ první: „*Hrubý, primitivní se silným energetickým přítlakem, sklony ke kázeňským problémům.*“ Narušený vztah k autoritám, zapojený do gangů s trestní činností. Šikanuje s velkou silou a vyžaduje absolutní poslušnost. Jeho chování je podpořeno agresivním chováním rodičů.
2. Typ druhý: „*Velmi slušný se zvýšenou úzkostí s návaly sadismu v sexuální kontextu.*“ Napadá oběť tak, aby ho nikdo neviděl, jeho násilí je rafinovaně skryté. Chování vychází z funkčnosti rodiny, která uznává výchovu důslednou, někdy až moc náročnou bez náznaku lásky.
3. Typ třetí: „*Sadista se značným sebevědomím, adrenalinem a dobrodružnou povahou.*“ Spadá do oblíbených žáků ve třídě. Oběti napadá pro vlastní pobavení. Nejvíce využívá formu šikanování zesměšňováním.

Co ovšem vede iniciátora k agresivnímu stylu chování? Opravdu za vším stojí funkčnost rodiny nebo jsou i jiné faktory, které k tomuto agresivnímu chování napomáhají? (Říčan, 2010) ve svém pátrání po příčinách agresivního chování určil 4 hlavní motivy, které právě agresi velmi podporují:

1. Tlak kolektivu

Žák je nucen ke stejnému chování jako zbytek kolektivu. Pokud je jedinec pod nepřetržitým tlakem, aby byl takovým, jakým by měl podle kolektivu být, pochopí, že žáci slabí, neúspěšní, nepřizpůsobiví jsou často terčem posměchu a nadávek. Tak se raději podvolí ostatním.

2. Touha po moci

Potřeba ovládnout druhého pro dosažení prospěchu ve formě peněz. Nebo uspokojení vlastního ega.

3. Motiv krutosti

Tento motiv není tak obvyklý. Jedná se o pocit uspokojení z utrpení druhého. Agresori využívající tento motiv mají sklony k sadismu. Sadismus dřímá v každém z nás a stačí mnohdy málo, aby se probudil k životu. Agresor preferující motiv krutosti si vysloveně vychutnává ubližování slabé oběti.

4. Zvědavost a experiment

Ubližování a týrání funguje zprvu jako pokus. Agresor zkouší, co vše oběť snese a pokud to jde, snaží se jí srazit až na samé dno.

Z výše uvedených informací tedy vyplývá, že nejen rodinné zázemí má vliv na vznik agresora.

4.2 Oběť

Agresorem vytipovaný jedinec pro aplikaci šikany. Je jiný, vypadá zranitelně, odlišuje se něčím. Typologie šikanované oběti je nesnadná. (Philippova, 2009, str. 28) „*Nejčastější obětí je submisivně pasivní jedinec (plachý, zakřiknutý, sociálně nevýrazný) někdy se vzhledovým či sociálním handicapem. Méně častým je typ provokující oběti, která si o potrestání jakoby říká. Posledním typem je oběť „narušitel nastavených norem ve třídě.“ Tento typ se vyskytuje nejméně. Jedná se většinou o nově příchozího žáka.*“ (Říčan, 2010, str. 58) uvádí „*podobně jako sklon šikanovat druhé je relativně stabilní v čase, také rizikovost dětí, tedy nebezpečí, že právě ony se stanou obětí.*“

Většinou se stává, že žák, který je šikanován ve své kmenové třídě, bude šikanován i ve třídách jiných.

Jaké má oběť vlastnosti, které vedou k šikaně?

1. Nápadné vnější znaky: brýle, obezita, barva vlasů, oblékání, elektronika. To vše může agresora pobízet k akci.
2. Sociálně znevýhodňující vnější znaky: rozštěp rtu, koktavost, invalidita, tik. Sám žák se za svoje znevýhodnění stydí a je tedy snazším terčem agrese a posměchu.
3. Rasová odlišnost: nejběžněji jde o barvu pleti. Další možnou odlišností je např. náboženské vyznání. V tomto případě se nemusí jednat jen o jedince, ale klidně o celou skupinku něčím odlišných žáků. Za rasovou šikanu se považuje opětovné napadání žáka nebo skupinky žáků většinou třídy.

(Říčan, 2010) Konkrétní rizika vedoucí agresora k činům:

- Dítě neurotické, v kolektivu izolované
- Dítě hyperaktivní
- Dítě naivní s opožděným rozumovým vývojem
- Dítě oslabené dlouhodobou nemocí
- Dítě provokující
- Dítě sobecké
- Dítě ze sociálně slabé rodiny

(Fiedlová, 2009, str. 311) dělí typické příznaky šikany do čtyř skupin: „*fyzické, společenské, emocionální a akademické*.“

1. Fyzické:

- Oběť je rozčilená, bledá
- Má na sobě viditelná poranění (modřiny, škrábance)
- Má špinavé a otrhané oblečení
- Žádá mnohem častěji o finanční obnos

2. Společenské:

- Spolužáci si z oběti dělají legraci
- Oběť je izolovaná od ostatních
- Po příchodu ze školy domů má tendenci vybíjet si zlost na mladších sourozencích
- Ve škole se cítí nepříjemně a trapně
- Nebaví se doma s rodinou o událostech ve škole

3. Emocionální:

- Oběť je vystresovaná a napjatá
- Působí odtahitě až plačtivě
- Chování je náladové může přejít ve vztek
- Popírá jakékoli pocity
- Ve škole je nešťastná

4. Akademické:

- Při vyučování má problém s odpovídáním na otázky kladené vyučujícím
- Nemá motivaci
- Má špatné výsledky, které neodpovídají jeho skutečným schopnostem
- Nedělá, zanedbává domácí úkoly

Pokud je žák obětí šikanování, nese vždy určité znaky, které to naznačují. Není vždy jednoduché tyto znaky ze začátku rozpoznat.

Příklady:

- Dítěti chybí osobní věci nebo je má poškozené
- Dítě mívá noční můry
- O přestávkách ve škole se snaží zdržovat v co největší blízkosti učitelů

Stejně tak jako má rodinné zázemí vliv na agresora, tak má vliv i na vznik potencionální oběti.

4.3 Rodiny účastníků

Na vznik, že se dítě stane agresorem nebo obětí, mají vliv nejrůznější faktory rodinného prostředí. Většinou jde o omezování rozvoje osobnosti. Vše, co dítěti brání obdivu v kolektivu a co podlamuje jeho sebevědomí. (Říčan, 2010, str. 68-69) „*Je třeba upozornit na rodinné faktory, které úzce souvisí s viktimizací:*

1. *Hyperprotektivní matka: dítě rozmazluje a nedovolí mu získávat zkušenosti na vlastní kůži*
2. *Jedináčkovská výchova: nerozvíjí vstřícnost a potenciál pro vrstevnickou vzájemnost*
3. *Rodina s problematickým vztahem k násilí: někteří rodiče už od malička vštěpují dětem, že prát se je špatné. Dítě se pak neumí bránit, jednak pro psychické zábrany, jednak pro nedostatek citu.*
4. *Rodina sociálně izolovaná: je zapojena do členství v náboženské sektě.*
5. *Rodina s mimořádně prudérní sexuální výchovou: v jejímž důsledku se dítě bojí toho, co je pro jeho vrstevníky normální.“*

Bohužel, stále i v dnešní době je šikana rodinami nepochopena nebo podceňována.

Rodina oběti:

Rodina oběti se o šikanování dítěte dozví často dříve než rodina agresora. V některých případech se šikanované dítě, i přes výstrahy agresora typu (drž pusu nebo uvidí!), doma svěřá rodičům. Pokud se dítě nesvěřá, rodič si většinou všimne, že něco není v pořádku. Dítě se najednou chová jinak a chodí ze školy smutné, špinavé nebo potrhane. Pokud se zjištěný fakt rodiče začnou pokoušet řešit oznámením ve škole, dítě je většinou přemlouvá, aby to nedělali a nechali být, ve strachu, že se to dozví agresor a znovu je napadne a bude jim ubližovat ještě víc. Rodiče pak v některých případech dětem vyhoví a nic neoznamují. Někdy to může být i z důvodu, že sami nevěří, že by škola nějakým způsobem zasáhla nebo jsou názoru, že šikana je součástí dětství a dítě si toto období musí protrpět. Proto někteří rodiče sami děti nabádají, aby napadání a urážky přetrpěly, že to potom bude lepší. (Říčan 2010, str. 69) uvádí „*Rady, které dětem dávají rodiče, bývají nerozumné nebo nerealistické: Musíš to vydržet! Musíš být chlap!*“

Bohužel jsou i tací rodiče, kteří obviňují nevině napadené dítě z toho, že si za danou situaci může samo a musí si ji samo vyřešit. (Říčan, 2010, str. 69) také dodává, že „*ani rodiče obětí však není radno na základě skutečností paušálně podceňovat. Mnozí reagují správně: podpoří své dítě emočně, zajistí jeho ochranu, s plnou energií získávají podrobné informace, spolupracují se školou a jejich pomoc může být i pro pedagogy velmi cenná.“*

Rodina agresora:

Rodina agresora se většinou nedoví, že jejich dítě šikanuje svoje spolužáky. Zřídka kdy se dítě doma „pochlubí“. Rodina se to zpravidla dozvídá, když je o této skutečnosti informována školou. Samozřejmě to rodina ve většině případů bagatelizuje jako klukovinu nebo je to pro ně naopak příležitost jak dítě nelítostně „seřazat“. Jsou dokonce i tací rodiče, co dítě za jeho činy pochválí,

protože si to vysvětlují tak, že se dítě ve světě neztratí a dokáže se o sebe postarat. (Říčan, 2010, str. 68) „Bylo by však chybou, kdybychom na základě těchto zkušeností rodiče agresorů „házeli do jednoho pytle“. Jsou mezi nimi i lidé prosociálně orientovaní s běžnými normálními standardy, kterým se výchova z různých důvodů vymkla z rukou“.

4.4 Třídní kolektiv

(Říčan, 2010) uvádí, že agresori šikanují nejen pro radost z trýznění oběti, ale také pro výhody, které jim šikanované oběti plní. Další důvodem, proč šikanují, jsou spolužáci, kterým chtějí oponovat a předvést svou sílu. U chlapců jde především o vědomé přání demonstrovat před dívkami svou sílu a mužnost. Chtějí pokořit možného konkurenta. O to jde u chlapců od začátku puberty, jelikož v současné době, urychluje vývoj dětí všudypřítomnost sexuálních podnětů.

Děti, co jsou svědky šikany, nabývají nových zkušeností. Vidí, jak se děje opakovaně něco špatného, zakázaného. A velice se to liší od norem, ve kterých byly dosud vychovávány. (Říčan, 2010, str. 63, 64) “ Trýznění lidské bytosti je však zároveň atraktivní podívanou, jak dobře víme podle oblíbenosti mediálního násilí. O tomtéž svědčí historické záznamy, podle kterých naši předkové milovali veřejně prováděné exekuce, ať už šlo o bití, o jiné způsoby trestního mučení nebo o popravy.. V případě dlouhého trvání šikany, týdny nebo i měsíce, proměňuje tato zkušenost spolu se strachem mentalitu třídy. Děti se postupně přidávají na stranu agresorů. Počáteční strach a odpor jsou přemáhány mechanismy, které otupí nebo obelhávají svědomí či napodobují vzor. Počet dětí, které se šikany okrajově zúčastňují, roste, protože přidat se na stranu znamená mít pocit bezpečí. Ten, kdo se nezúčastňuje šikanování, dává najevo nesouhlas, nebo je podezřelý, že sám šikanu praktikuje. Kdo s šikanou začne nebo se nějakým způsobem zapojí, dává záruku, že nebude žalovat, protože by se musel sám také přiznat.

4.5 Šikana v prostorách školy

Šikana a agrese mezi dětmi není tak brutální jako třeba u dospělých, nic méně jsou i případy velice brutálních útoků mezi dětmi. Mladiství získávají mnoho inspirací v akčních filmech. Agresori se tak snaží vyrovnat filmovým hrdinům. Pokud sledují mnoho filmů s násilnými činy, pak se trvale mění jejich postoj k násilí. Dítě potom jedná lehkomyšlně a nedokáže správně rozlišit, zda se jedná o film nebo o skutečnost. (Kolář, 2002) říká, že šikana na školách je jako epidemie, která je dnes podložena výsledky mnoha výzkumů provedených odborníky na různých typech škol a na více místech republiky. Šikany se v jakékoliv formě na školách vyskytuje čím dál více. Na školách přibývá více dominantních žáků.

Žáci v dnešní době často nemají přirozený respekt k autoritám a tak si z případného potrestání za ubližování druhému nic nedělají nebo je to může popíchnout k ještě intenzivnějšímu šikanování onoho jedince (vybíjejí si zlost). Stále častěji se setkáváme s případy, kdy dochází mezi žáky ke slovnímu napadání, vyhrožování, poškozování majetku nebo dokonce k fyzickému či psychickému napadení. Práce v takovém prostředí je pro napadené žáky samozřejmě neúnosná a vše se odráží ve výuce a v hodnocení. V dnešních školách se setkáváme s novým projevem šikany, který se nazývá kyberšikana. Podstatou jsou výhrůžné, ponižující zprávy, obrázky nebo videa, posílané prostřednictvím moderních technologií. Prohlubují se tak negativní vztahy mezi spolužáky nebo

mezi žáky různých tříd. Příkladem může být šikanování žáka prvního ročníku střední školy žákem ročníku druhého. Šikana se tak netýká jen žáků v jedné třídě, ale může být provázána celou školou.

5 KAPITOLA PÁTÁ – Prevence šikany

Odhalení šikany je velmi náročná disciplína. Obecně platí, že šikanu můžeme vyléčit, pouze pokud o ní víme. Prvním a nejdůležitějším krokem je zjistit a osvojit si základy a způsoby boje proti šikaně. Obecné návody, jak vyhrát nad šikanou neplatí. Pokud by se tyto jednoduché návody použily, hrozí nebezpečí, že více ublíží, než pomohou. Podle Koláře (2011) pomoc zahrnuje tři kroky: první je rozpoznání přítomnosti šikany, druhý šikanu důkladně zkoumá a třetí promýšlí, jaká léčba by byla nejlepší.

Tři kroky pomoci z blízka:

1) První krok – diagnostika vnější:

Ze začátku, kdy se objeví signály a možné ubližování, je nutné co nejrychleji vyhodnotit, zda se jedná o šikanu nebo ne. O šikanování jde v případě, pokud jeden nebo více žáků opakovaně napadá jiného spolužáka. Vždy je potřeba posoudit, zda jde o šikanování - chování nese znaky šikany: opakovanost, nepoměr sil, záměrnost, atd...

2) Druhý krok – diagnostika vnitřní:

Pokud se potvrdí, že jde o šikanu, je potřeba dozvědět se o ní co nejvíce. K tomu napomáhá posouzení šikany ze tří praktických pohledů a určení formy šikany.

Prvním praktickým pohledem je mapování šikany jako nemocného chování (Kolář, 2011). Jedná se o prozkoumání vnějšího obrazu šikanování. Vnější pohled spolu se znalostmi o šikaně napomáhá posoudit, zda se jedná o šikanu či nikoli.

Druhým pohledem je mapování šikany jako poruchy vztahů. Zde se uplatňuje diagnostika sociálně – psychologická. Odhaduje, jestli se jedná o počáteční nebo pokročilé stádium šikany.

Třetím pohledem je mapování šikany jako závislosti. Zde se posuzují vztahy mezi agresorem a obětí a odhaduje se intenzita vztahů. Tato zjištění slouží k výběru léčby.

3) Třetí krok – určení typu šikany a léčby:

Určujícím kritériem je určení typu šikany, a to základní formy nebo neobvyklé formy. Podle druhu i závažnosti šikany se určuje léčba. Jednodušší formy může škola vyřešit sama, závažnější problémy se řeší s pomocí odborníků.

5.1 Prevence šikany ve školním zařízení

Na začátek je důležité zmínit, že prevence šikany má tři části. Jsou to: prevence primární, sekundární a terciární. O primární prevenci se bohužel moc nemluví.

Primární prevence je počátečním, preventivním opatřením před samotným vznikem šikany. (Bendl, 2003) popisuje primární prevenci jako informovanost žáků a pedagogů, případně i veřejnosti o pěstování zdravého sebevědomí, budování kamarádských vztahů, pocitu bezpečí a kolektivnost.

Sekundární prevence nastupuje v okamžiku, kdy se začíná šikana rozvíjet nebo už propukla. Využívají se nejrůznější opatření, aby se zabránilo dalšímu rozvinutí či návratu již potřešené šikany. V sekundární prevenci se uplatňuje diagnostika šikany a opatření k nápravě. Velice důležitá je komunikace s rodiči oběti a agresora.

Terciární prevence v dnešní době není zavedena a nefunguje. (Bendl, 2003) píše, že by tato prevence umožňovala školám využívat speciální pracoviště, zaměřená na celodenní práci s agresory a oběťmi.

(Kolář, 2001) rozděluje prevenci šikanování do čtyř základních skupin. Dohromady tvoří celistvý způsob podchycení šikany, jsou to:

- 1) První pomoc: pro pedagogy velice důležité znát. Pedagog neznalý, neproškolený prevencí šikany může napáchat veliké škody, pokud se bude snažit v dobrém úmyslu zasáhnout a pomoci.
- 2) Minimální celková léčba celé třídy
- 3) Pedagogická komunita
- 4) Systémová prevence školní šikany

Opatření šikanování ve školském zařízení (podrobněji viz Kolář, 2011)

- 1) Atraktivní a pro žáky zajímavá forma výuky. Vyučuje se způsobem, který žáky natolik uchvátí, že na agresivní chování ani nepomyslí. Tato atraktivní výuka snižuje možnost vzniku šikany.
- 2) Pozorování. Jedna z nejpřirozenějších metod. Pedagog zaměřuje svou pozornost na potenciálního agresora a oběť. Diagnostikuje tak, zda se neprojevuje šikana.
- 3) Pedagogický dozor o přestávkách. Napomáhá k rychlejšímu odhalení šikany a zabraňuje jejímu propuknutí.
- 4) Práce s agresory. Základem je utlumit agresivitu a posilovat sebevědomí a sociální dovednosti. Také je potřeba rozvíjet agresorovu schopnost empatie.
- 5) Práce s oběťmi. Pomoc formou různých her, které podporují sociální dovednosti. Ty napomáhají oběti čelit útokům ze strany agresora. Oběti se postupně zvyšuje sebevědomí.
- 6) Práce s žáky. Převážně se uskutečňuje formou informativních letáčků, které o problematice šikany informují nebo formou přednášek a živé diskuze. Ovšem jedním z nejlepších prostředků prevence šikany je právní výchova, ta napomáhá k formování společenských hodnot a postojů.
- 7) Spolupráce školy s rodinou. Jedná se o spolupráci školy s rodiči agresorů a obětí, ta je klíčovým prvkem řešení šikany ve škole. Neméně důležitá je práce s postoji samotných rodičů a jejich přístup k výchově.
- 8) Spolupráce školy s institucemi. Pověřené instituce se zabývají prevencí šikanování, jsou to úřady, policie ČR, ministerstva, diagnostické ústavy, nevládní organizace, pedagogicko – psychologické poradny, atd...

Nejlepším způsobem je zahrnout prevenci šikany do výukových předmětů občanské nauky. Pro řešení šikany jsou pro pedagogy, a hlavně pro rodiče, k dispozici nejrůznější organizace: Mezinárodní ochrana dětí, Fond ohrožených dětí, Rodinná centra, Bílý kruh bezpečí, atd... Prevence je velmi důležitá a neměla by se podceňovat.

5.2 Prevence šikany ve třídách

Podle Říčana (2010) lze ke zmapování situace ve třídě doporučit jednou za rok uspořádat anonymní dotazník, který určí možnost zamoření šikanou. Říčan uvádí techniky práce se třídou takto:

1) Charita třídy:

Pedagog v hodině občanské nauky nebo v třídnické hodině, probírá s žáky témata, jak by se měli chovat k sobě navzájem, jak by se měl chovat učitel k žákům a jak by se měli chovat žáci k učiteli. (Říčan, 2010, str. 115) „*Děti při tom sami formulují stručné zásady, jimiž by se toto chování mělo řídit. Pedagog diskuzi usměrňuje. Snaží se zejména, aby formované zásady byly pozitivní, aby nespočívaly jen v příkazech.*“ V kontextu s šikanou se snaží pedagog dovést děti k tomu, aby samy formulovaly, že silný chrání slabého. Děti na konci komunikace vyberou podle nich nejdůležitější zásady pro chování učitelů k žákům, chování žáků k učitelům a k chování žáků k sobě navzájem. Tento vytvořený seznam se všemi žáky a učitelem podepíše a vyvěsí se ve třídě na nástěnku, aby ho každý viděl.

2) Pedagogická komunita:

Je to systematické vylepšování a budování pospolitosti třídy. V té má každý jedinec své místo. Pedagogická komunita se setkává pravidelně každý týden. Setkání se zakládá na projednání nejdůležitějších záležitostí, které řeší žáci s učitelem. Spolu s ním probírají i nácvik komunikace. Základním principem je naučit žáky, aby si uvědomili své city a uměli je správně projevit.

(Říčan, 2010) dodává, že je možno uplatnit i hry. Jedna z herních technik, která souvisí s šikanou, navazuje na experiment amerického psychologa Zimbarda. Hra se nazývá „Hra vězně a dozorce“. Spočívá v rozdělení dětí do dvou skupin podle nějakého náhodného znaku (jedni jsou modří, druzí zelení). Po nějakou dobu modří poroučejí zeleným a ti je musí poslouchat. Modří celkem rychle přijdu své moci na chuť a začne se jim peskování druhé skupiny líbit. Začíná to silně připomínat šikanu. Zelení naopak silně pociťují, jaké je to být otrokem (obětí). Na konci hry je sdělení pocitů každé skupiny, sdělení může být i anonymní.

3) Víkendové relaxačně – zážitkové pobyty:

Třídního pobytu se účastní i pár rodičů, je výbornou variantou ke vzájemnému poznání a navázání pevných a důvěrných vztahů mezi žáky, rodiči a pedagogy. Díky těmto pobytům se třída více stmelí a „obrní“ proti vzniku šikany. A pokud by se stalo, že se přece jen šikana projeví v takovéto třídě, díky vytvořené důvěře, kterou získali díky pobytu, je šikana lépe zjištělná a snadněji vyřešitelná.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 KAPITOLA ŠESTÁ – Metodologie výzkumného šetření

6.1 Cíl šetření

Teoretická část uvádí stručný přehled jednotlivých možností vzniku šikany, jejích projevů a možností, jak šikanu včasné podchytit nebo účinně vyléčit. Cíl šetření se zaměřuje na žáky vybraných středních škol - jak chápou pojem šikana, zda dokáží odlišit šikanu od škádlení, je-li na jejich školách prevence, zda se někdy setkali nebo stali obětí šikany a na koho by se obrátili, kdyby potřebovali pomoc.

6.2 Použité metody

K šetření byla použita metoda anonymního dotazníku. Dotazník je rozdělen na dvě části. Celkem obsahuje 28 otázek uzavřených s výběrem odpovědi, i otevřených pro odpověď vlastní. První část dotazníku obsahuje 16 otázek týkajících se všeobecného vnímání třídního kolektivu. Druhá část dotazníku obsahuje 12 otázek zaměřených na povědomí žáků o šikaně a jak se proti ní bránit. Znázornění výsledků výzkumu je zaznamenáno v grafech, samotný dotazník je v příloze této bakalářské práce.

6.3 Stanovené hypotéza

1. Třída, která je soudržná a kde si žáci navzájem pomáhají, má menší riziko vzniku a rozvoje šikany.
2. V každé třídě se žáci dělí do skupinek a vedou proti sobě pomluvy, které nemusí být nutně šikanou.
3. Intenzita informovanosti žáků na dnešních středních školách o problému šikany je dostačující.
4. Na každé škole se větší nebo menší měrou vyskytuje šikana. Míra šikany může být v závislosti na intenzitě a kvalitě informovanosti.

6.4 Přípravná fáze

Předmětem zkoumání jsou jednotlivé třídy středních škol - Střední odborná škola uměleckořemeslná s.r.o. a Akademie řemesel Praha. Šetření se týká klimatu třídy se zaměřením na šikanu. Šetření bylo provedeno formou anonymního dotazníku, který měli žáci vyplňovat osobně. Bohužel v okamžiku realizace dotazníkového šetření propukla pandemie Covid-19. Nebylo možné, aby žáci dotazník vyplnili osobně, jelikož došlo k plošnému uzavírání škol. Klasická výuka byla přeměrována na výuku po internetu formou zadávání úkolů přes program bakaláři. Abych mohla pokračovat ve svém dotazníkovém šetření, předělala jsem dotazníky do interaktivní podoby, kdy se daly vyplnit na počítači kliknutím na zaškrťávací políčka, nebo se dala psát do určeného rámečku vlastní odpověď. Takto upravené dotazníky jsem poté rozeslala mezi mé kolegy a známé učitele

s prosbou, zda by byli tak laskaví a přeposlali dotazníky žákům. Třídám, které učím, jsem dotazníky rozeslala osobně.

6.5 Realizační fáze

V rámci studie byli osloveni žáci jednotlivých tříd výše uvedených středních škol ve věkové kategorii od 15 do 20 let. Pomocí dotazníku se analyzují názory a pohledy jednotlivých žáků na téma šikany. S ohledem na virovou situaci a uzavření škol, nebylo možné osobně rozdat dotazníky žákům. Byly proto požádáni o vyplnění formou emailu a bakaláře. Dotazníky byly speciálně upravené pro elektronické vyplnění. Respondenti vyplněné dotazníky zasílali zpět na mnou stanovenou emailovou adresu. S obavou, kolik se vrátí vyplněných dotazníků, jsem byla mile překvapena, když se jich vrátilo vyplněných 120.

6.6 Vyhodnocovací fáze

Analýza dotazníkových dat vedla ke zjištění, že v současné době je šikana stále velmi rozsáhlým jevem, který se ve většině případů nedá řádně podchytit. Šikanované děti se bály někomu svěřovat především v základní škole. Kladnější vývoj je v případě žáků středních škol, kteří bývají sdílnější. Šetření také ukázalo směr, že není tak lehké šikanu trestat, přesněji, že vlastně neexistuje způsob trestu, který by šikanu účinně potlačil nebo vymýtil.

Dotazníkového šetření se zúčastnil skoro stejný počet dívek a chlapců s převažující českou národností. Více jak 90 % žáků je spokojeno ve třídním klimatu a to i v případě, že jsou rozděleni do několika menších skupinek s náznaky pomluv. Ze sběru dat vyplývá, že v případě šikany jsou žáci schopni nabídnout svou pomoc, zastat se spolužáka a o šikaně promluvit. Všeobecný náhled na šikanu prostřednictvím žáků je její forma, množství, situace nebo různost. Z výzkumu je patrné, že nejdůležitější je informovanost, vzájemná spolupráce žáků, pedagogů, psychologů, rodičů, pochopení a výchova. Důležité je, aby si každý uvědomil sám sebe, svou hodnotu a jedinečnost.

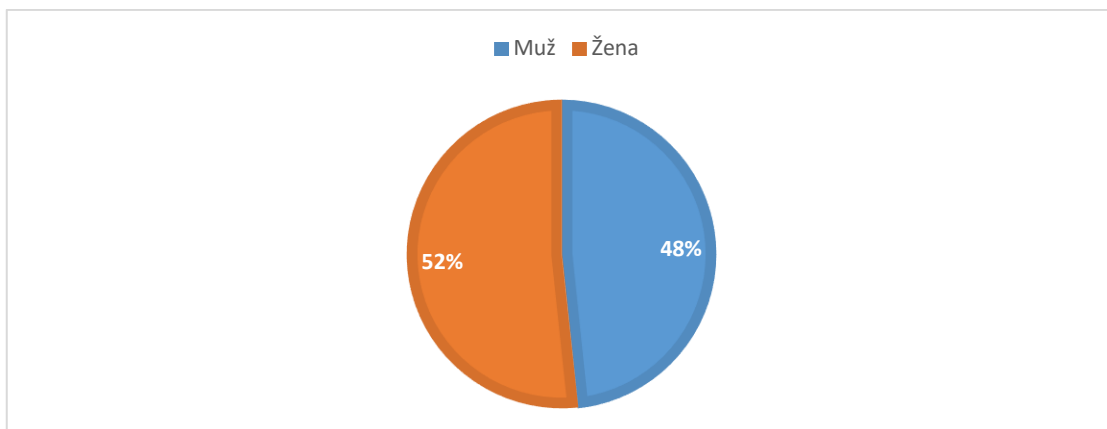
6.7 Soubor dotazníkových dat

Dotazník vyplnilo 120 osob ve věkové kategorii 15 – 20 let, kde 62 osob bylo ženského pohlaví a 58 bylo mužů.

Otázky a odpovědi byly zpracovány pro lepší přehlednost do grafů.

1. V jakém povědomí je šikana u žáků středních škol.
2. Schopnost šikanu včas rozeznat od škádlení. Jak se dá šikaně předejít.
3. Postoje jedince k šikaně v rámci kolektivu. Schopnost bránit se a pomáhat si.
4. Osobní setkání s šikanou a pomoc druhému v nouzi.

1. Část dotazníku – KLIMA TŘÍDY

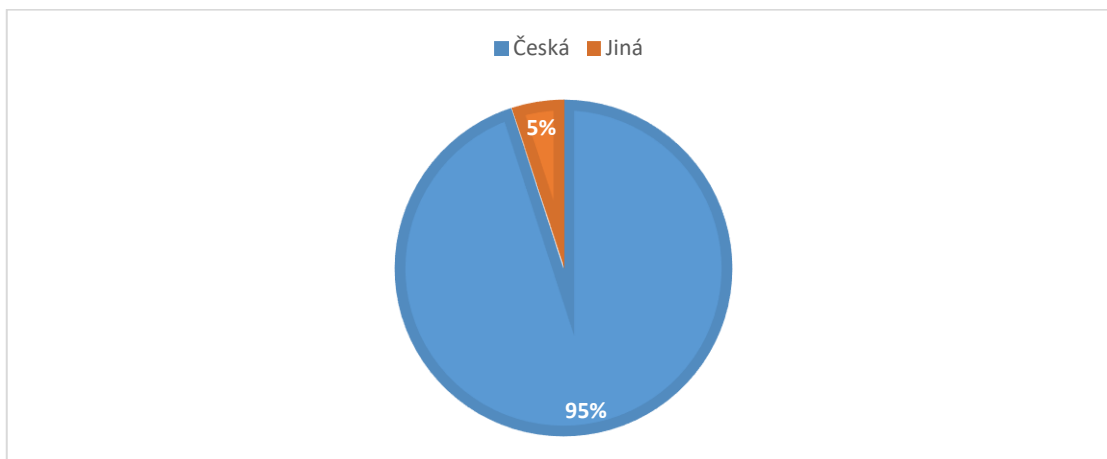

Graf č. 1

Otázka č. 1 : Pohlaví:

Uvedeno 52% žen což je 62 osob a 48% mužů, což je 58 osob.

Na dotazník odpovědělo skoro shodně dívek a chlapců. Z toho bylo o čtyři hlasy více dívek.

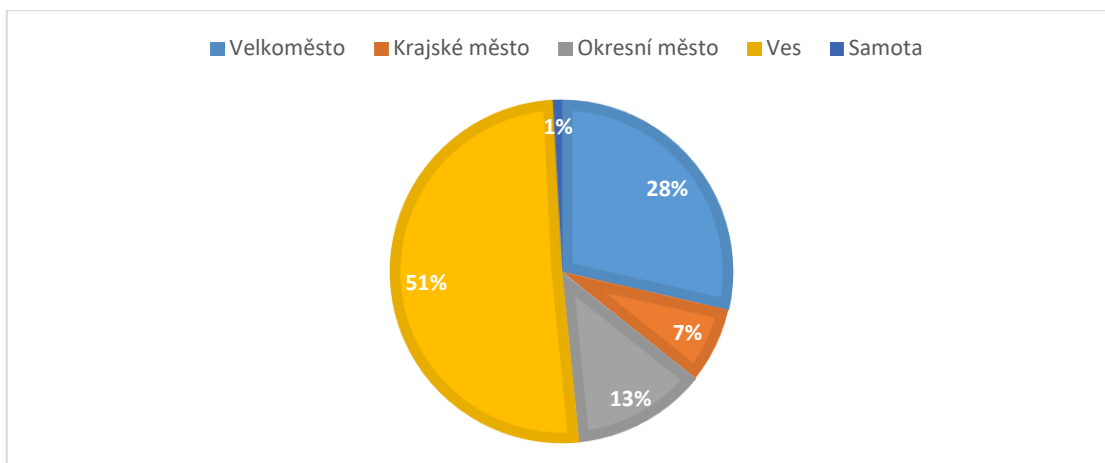

Graf č. 2

Otázka č. 2: Národnost:

Uvedeno 95% Česká národnost, což je 114 osob a 5% národnosti jiné, což je 6 osob.

Je patrná převaha českých žáků.

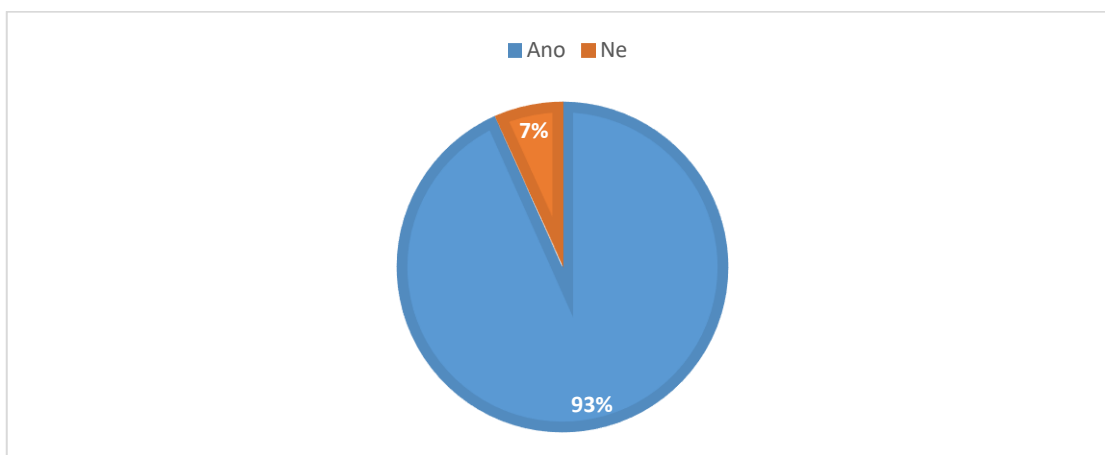

Graf č. 3

Otázka č. 3: Místo, kde jsem vyrůstal/a:

Uvedeno 51% ves, což je 64 osob, 28% velkoměsto, což je 36 osob, 13% okresní město, což je 16 osob, 7% krajské město, což je 9 osob a 1% samota, což je 1 osoba.

Z toho je patrné, že nejvíc lidí vyrůstá ve vesnicích a zhruba třetina je z velkoměsta. Zajímavé je, že jedna osoba žije odděleně od civilizace, čili na samotě.

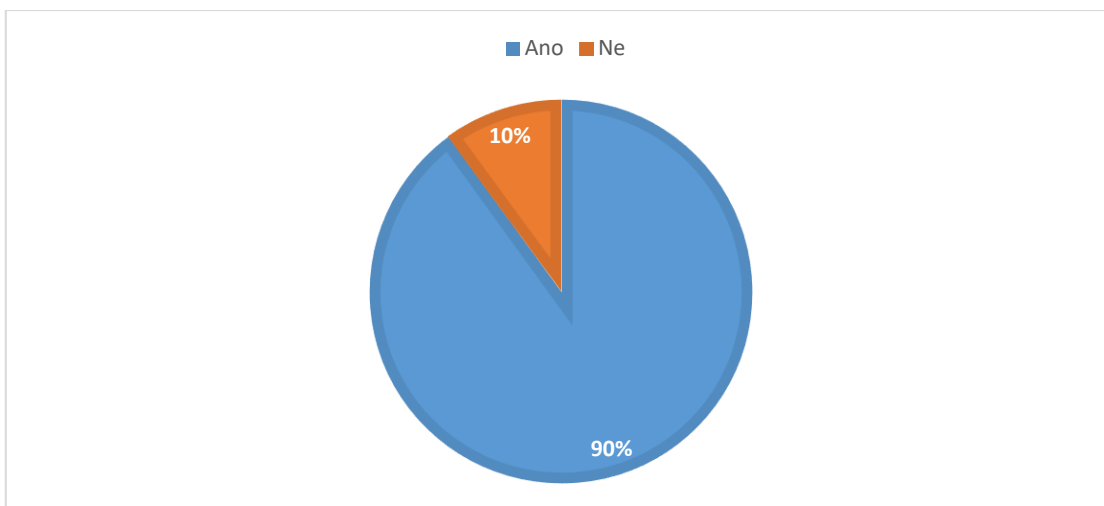

Graf č. 4

Otázka č. 4: Vnímáte vaši třídu jako dobrý kolektiv?

Uvedeno 93% odpověď ano, což je 112 osob a 7% odpověď ne, což je 8 osob.

Je patrné, že převážná většina odpověděla pozitivně.

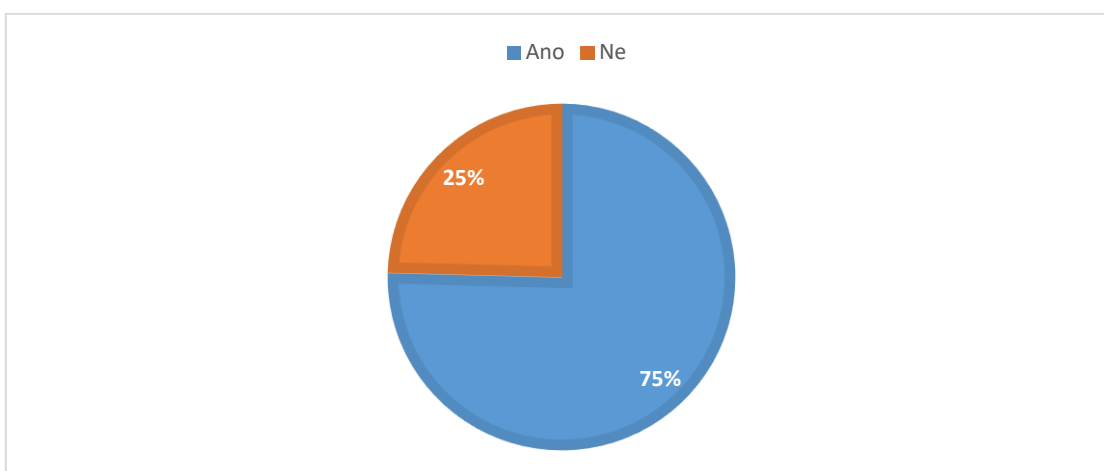

Graf č. 5

Otázka č. 5: Je vaše třída soudržná a navzájem se podporuje?

Uvedeno 90% odpověď ano, což je 108 osob a 10% odpověď ne, což je 12 osob.

I v tomto případě byla z 90% kladná odpověď, což značí dobrou vzájemnou podporu.

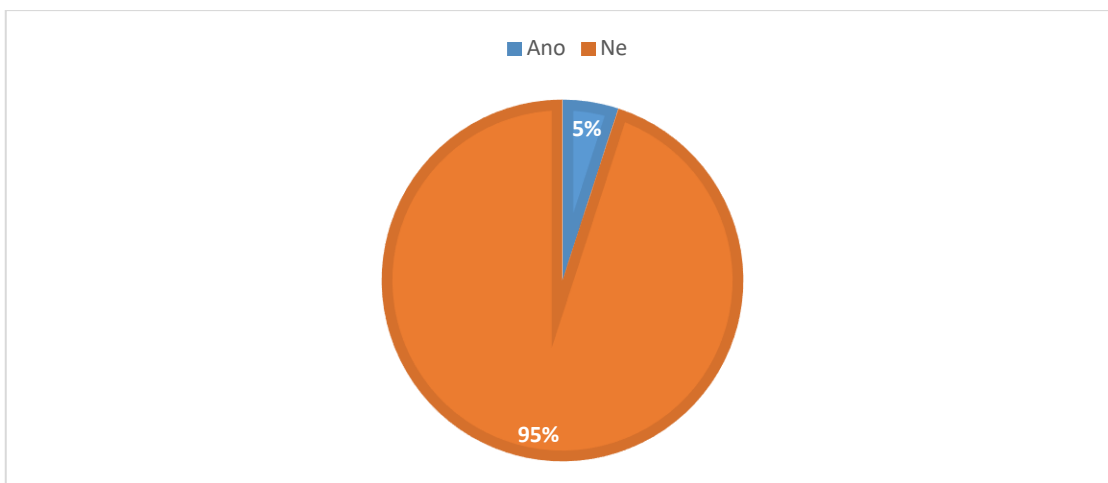

Graf č. 6

Otázka č. 6: Dělí se vaše třída do jednotlivých skupin?

Uvedeno 75% odpověď ano, což je 92 osob a 25% odpověď ne, což je 30 osob.

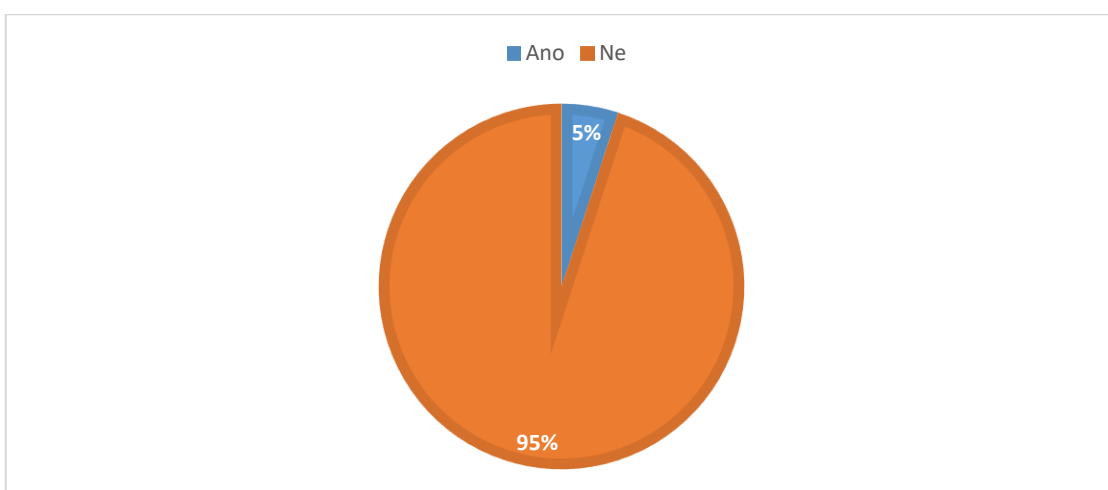
Tři čtvrtiny dotazovaných přiznalo dělení do skupin, což ale neznamená, že by se žáci navzájem nepodporovali a nebyli soudržní.

Graf č. 7

Otázka č. 7: Má vaše třída vedoucího jedince, ze kterého máte strach?

Uvedeno 95% odpověď ne, což je 114 osob a 5% odpověď ano, což je 6 osob.
Pouze 6 osob přiznalo vedoucího jedince ve třídě.

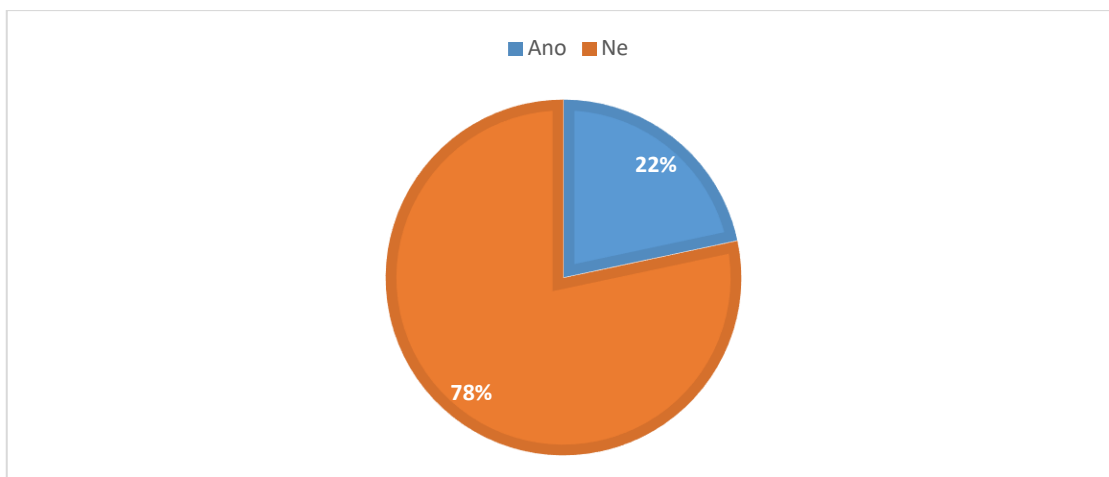

Graf č. 8

Otázka č. 8: Ovlivňuje tento jedinec celkové klima vaší třídy?

Uvedeno 95% odpověď ne, což je 114 osob a 5% odpověď ano, což je 6 osob.

V návaznosti na předchozí graf odpovědělo 6 žáků, že jedinec ovlivňuje klima třídy.

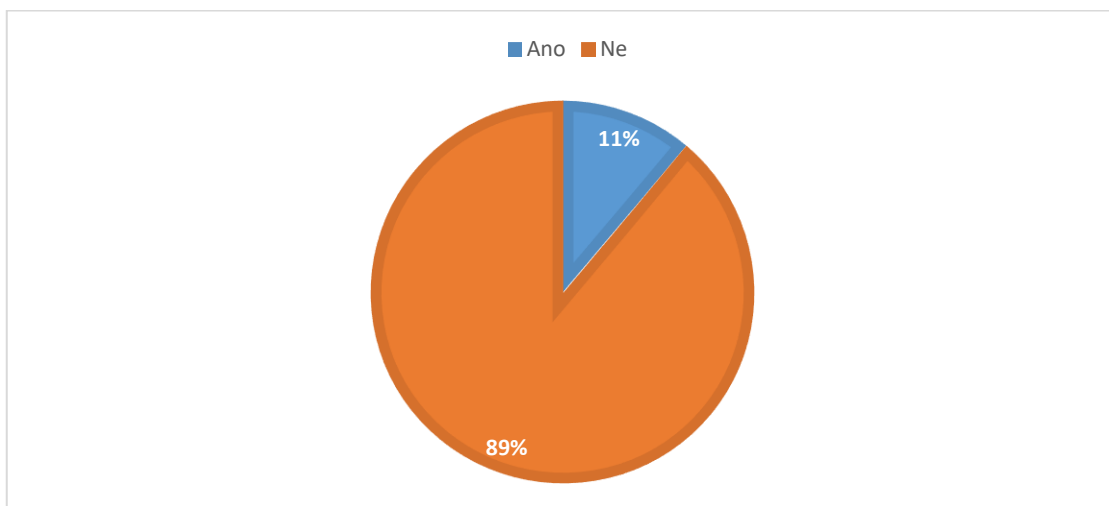

Graf č. 9

Otázka č. 9: Vedou se ve vaší třídě pomluvy, které ubližují?

Uvedeno 78% odpověď ano, což je 94 osob a 22% odpověď ne, což je 26 osob.

Ze 120 dotázaných 94 žáků odpovědělo, že se setkali s pomluvami, které mohou ublížit. Podle mého názoru má tento graf návaznost na graf č. 6 (dělení žáků do skupin).

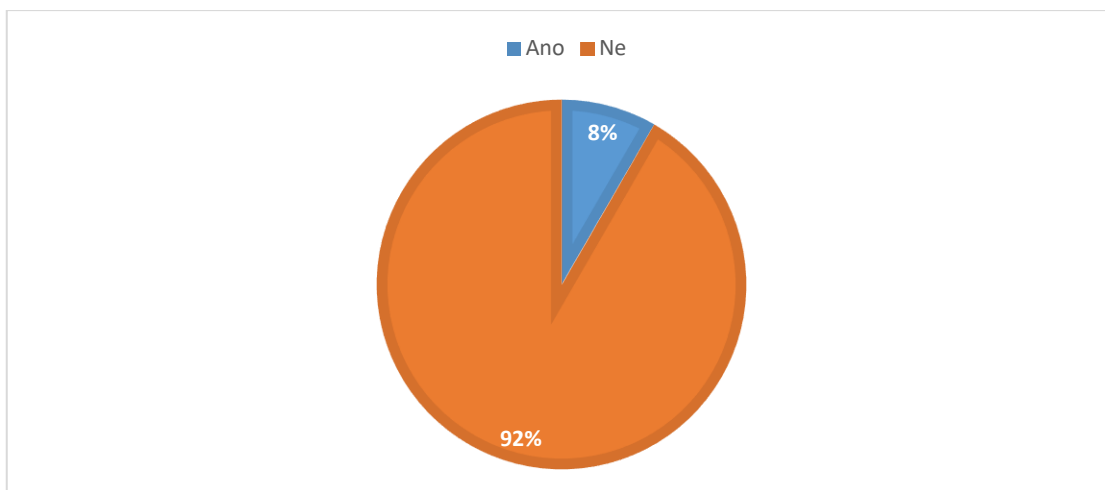

Graf č. 10

Otázka č. 10: Je u vás ve třídě vedena cílená komunikace za účelem zesměšňovat spolužáky?

Uvedeno 89% odpověď ne, což je 112 osob a 11% odpověď ano, což je 14 osob.

Z tohoto grafu vyplívá, že i když jsou žáci rozdělení do skupinek, v kterých se vytváří pomluvy, nejsou vedeny za účelem zesměšňování.

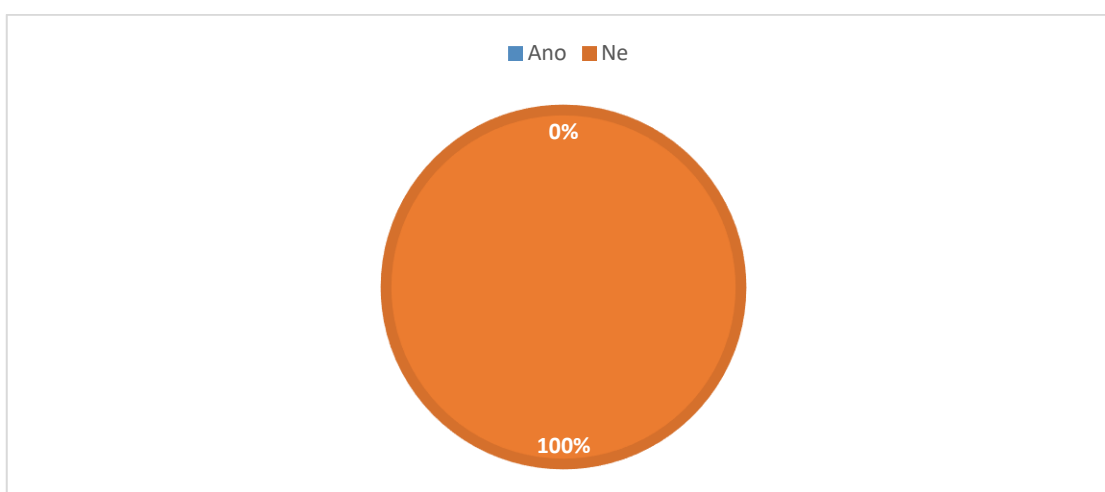

Graf č. 11

Otázka č. 11: Dochází k cíleným psychickým útokům mezi spolužáky vaší třídy?

Uvedeno 92% odpověď ne, což je 110 osob a 8% odpověď ano, což je 10 osob.

Převážná část žáků uvedla, že k cíleným psychickým útokům nedochází, což je pozitivní informace.

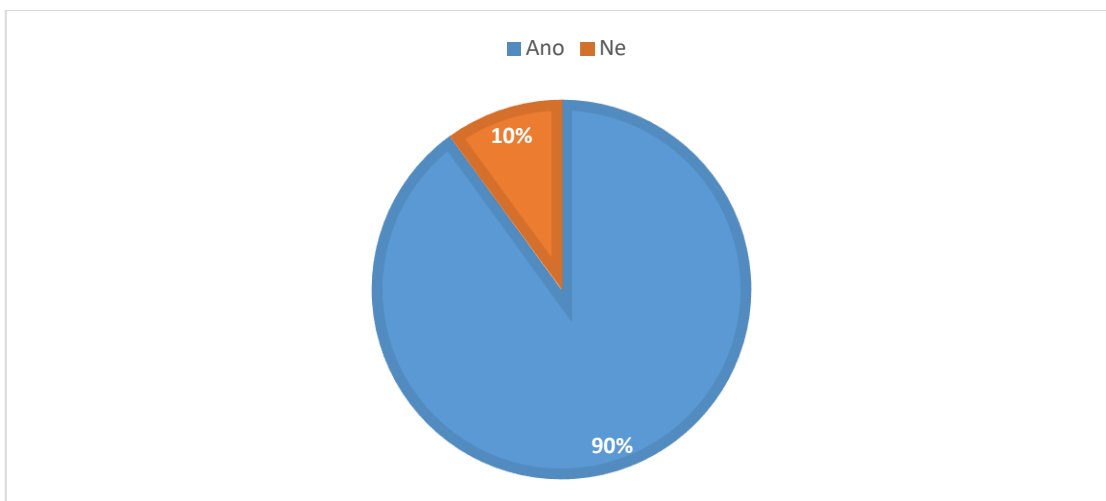

Graf č. 12

Otázka č. 12: Dochází k nekontrolovatelným fyzickým výpadkům proti spolužákům ve vaší třídě?

Uvedeno 100% odpověď ne, což je 120 osob a 0% odpověď ano.

Všichni dotazovaní se neseťkali s nekontrolovatelným fyzickým napadením ve třídě. Je zřejmé, že na obou testovaných středních školách jsou žáci schopni takové sebekontroly, aby druhého fyzicky nenapadali.

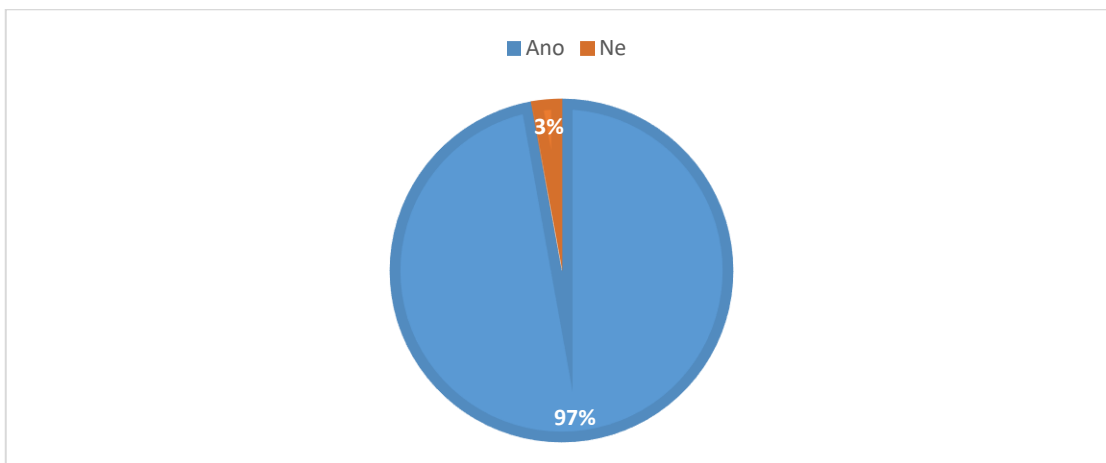
Graf č. 13

Otázka č. 13: Zastane se někdo z vaší třídy spolužáka, kterému se děje bezpráví?

Uvedeno 90% odpověď ano, což je 108 osob a 10% odpověď ne, což je 12 osob.

Soudržnost žáků v uvedených školách naznačuje schopnost zastat se spolužáka v jakémkoliv bezpráví.

Minimální počet 10 - ti osob má strach.

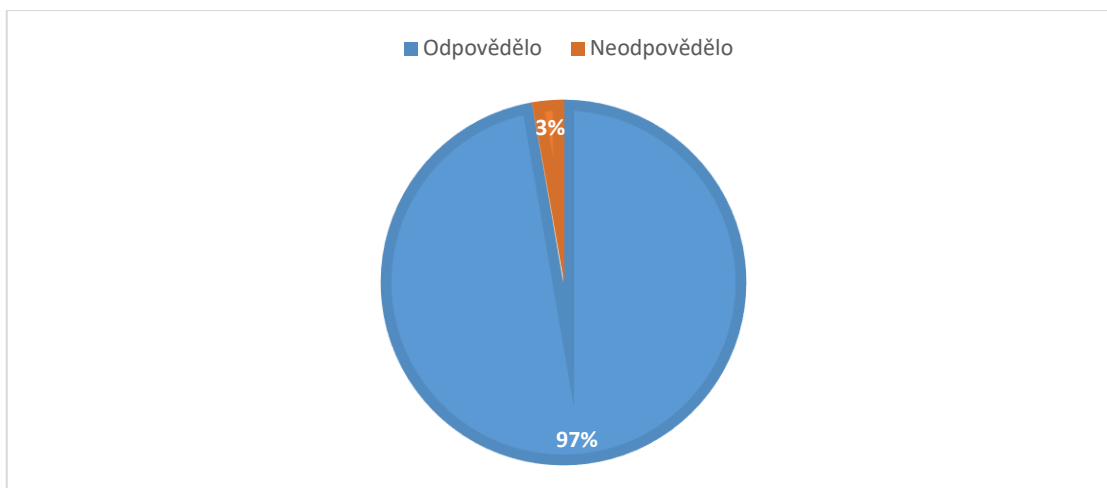

Graf č. 14

Otázka č. 14: Zastal/a by ses ty šikanovaného spolužáka?

Uvedeno 97% odpověď ano, což je 114 osob a 3% odpověď ne, což je 6 osob.

Je vidět, že skoro převážná většina je schopna bránit slabšího spolužáka.

Graf č. 15

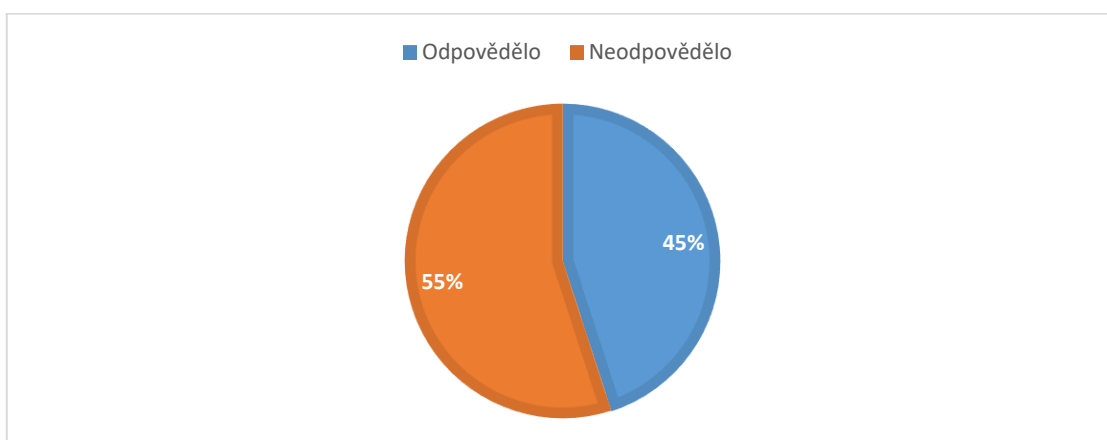
Otázka č. 15: Jak by ses šikanovaného žáka zastal/a?

Uvedeno 97% odpovědí, což je 114 osob a 3% neodpovědělo, což je 6 osob.

V dotazníkovém šetření převažovali odpovědi typu: agresora okřikneme a upozorníme ho na jeho nesprávné chování. Neméně důležité bylo upozornit a svěřit se učiteli se šikanou.

Vybrané odpovědi:

1. „Agresorovi bych řekla, ať ho nechá na pokoji a spolužáka odtud odvedla. Pokud by se situace zhoršila, tak bych volala na policii.“
2. „Nejprve si promluvím s danou osobou, pokusím se jí vysvětlit, že nejlepší je, když se tomu postaví sama, pokud to nepomůže, při konfliktu se jí zastanu slovně.“
3. „Slovně bych agresora okřikl, popř. bych do něj strčil, ať toho nechá.“
4. „Záleželo by na druhu šikany, ale jednoduše bych se za něj postavil (obrazně řečeno).“
5. „Přesvědčila ho, ať si o tom promluví s učitelem. A nenechala ostatní na něj šáhnout a bránila ho.“
6. „Řekl by sem jim, aby ho nechali na pokoji a hleděli si svého.“

Graf č. 16

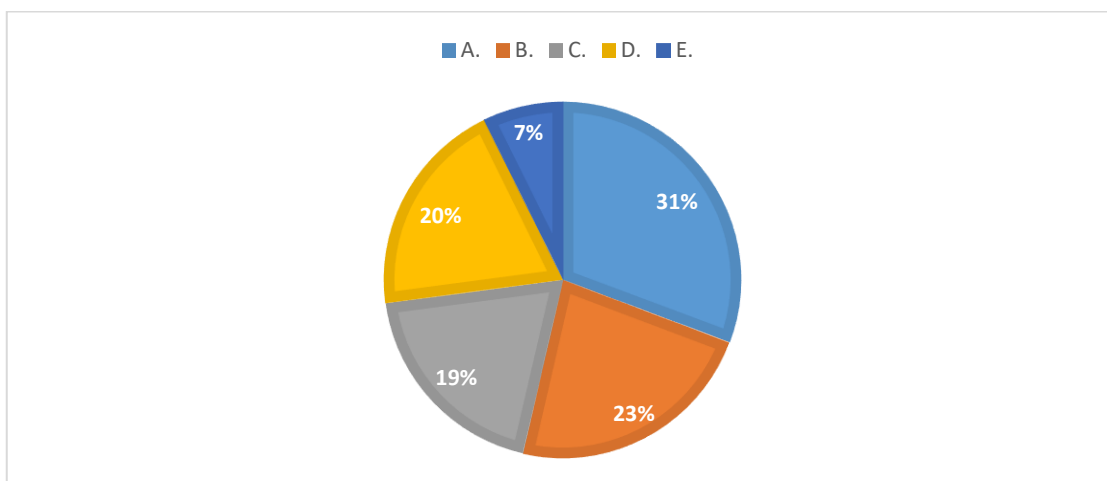
Otázka č. 16: Pokud by ses spolužáka nezastal/a, tak proč?

Uvedeno 45% odpovědí, což je 54 osob a 55% neodpovědělo, což je 66 osob.

Vybrané odpovědi:

1. „Třeba že by mi vyhrožovali, že když se ho zastanu, budou ubližovat i mně nebo něco takového, oni si vždycky ty lidi najdou způsob jak někomu ubližovat.“
2. „Možná ze strachu.“
3. „Spolužáka bych se nezastala, protože pro mě ten člověk zřejmě nic neznamena. Pokud to jde, tak by si to měli řešit mezi sebou, až do té doby, co to nezajde velmi daleko.“
4. „Jen pokud by si za to mohl sám (což je nepravděpodobné) nebo bych sama byla terčem šikany.“
5. „Bál bych se agresora.“

2. Část – POVĚDOMÍ O ŠIKANĚ (agresor a oběť)

Graf č. 17

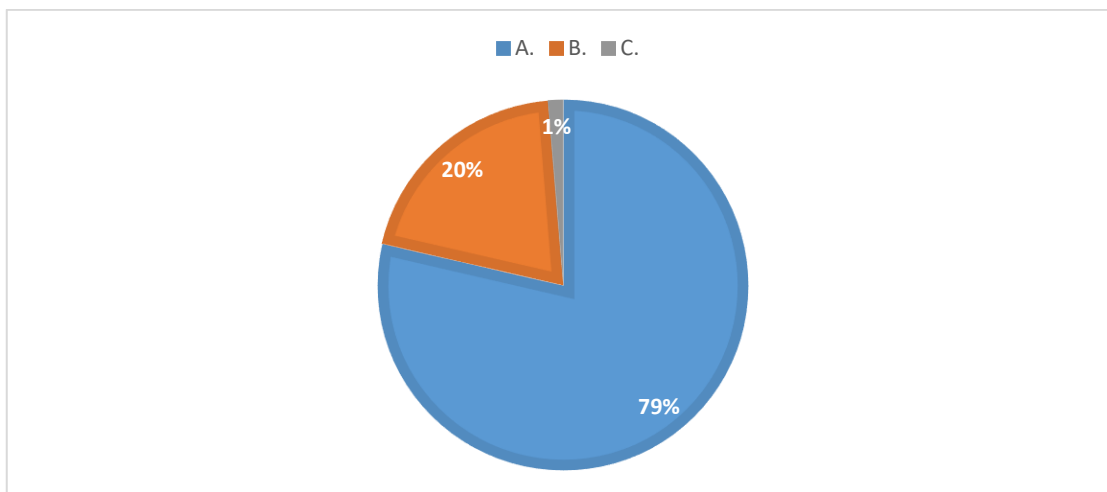
Otázka č. 1: Co, podle tebe, znamená pojem šikana?

Uvedeno 31% odpovědi A., což je 102 osob, 23% odpovědi B., což je 76 osob, 20% odpovědi D., což je 66 osob, 19% odpovědi C., což je 64 osob a 7% odpovědi E., což je 24 osob.

V tomto grafu převládá šikana formou opakovaného posmívání a zesměšňování a hned na druhém místě šikana = bití.

- A. Opakované posmívání a zesměšňování
- B. Bití
- C. Vymáhání věcí a peněz (krádeže)
- D. Poškození cizích věcí
- E. Jiný názor: např.:
 1. „Jakýkoliv (opakovaný) fyzický či psychický útok na danou osobu či skupinu. A kdyby agresor i po výzvě nepřestal s touto činností.“
 2. „Šikana nelze popsat takto v pár větách, myslím si, že je to velký rozsah.“

3. „Šikana je podle mě psychické ubližování, tělo se na konec uzdraví, ale mysl ne. Nemusí to být přímo posměch, ale pomalé emociální mučení s drobnostmi, které ostatním může přijít triviální, ale danému člověku to přijde jako celý svět.“

Graf č. 18

Otázka č. 2: Ze strany školy je informovanost o šikaně:

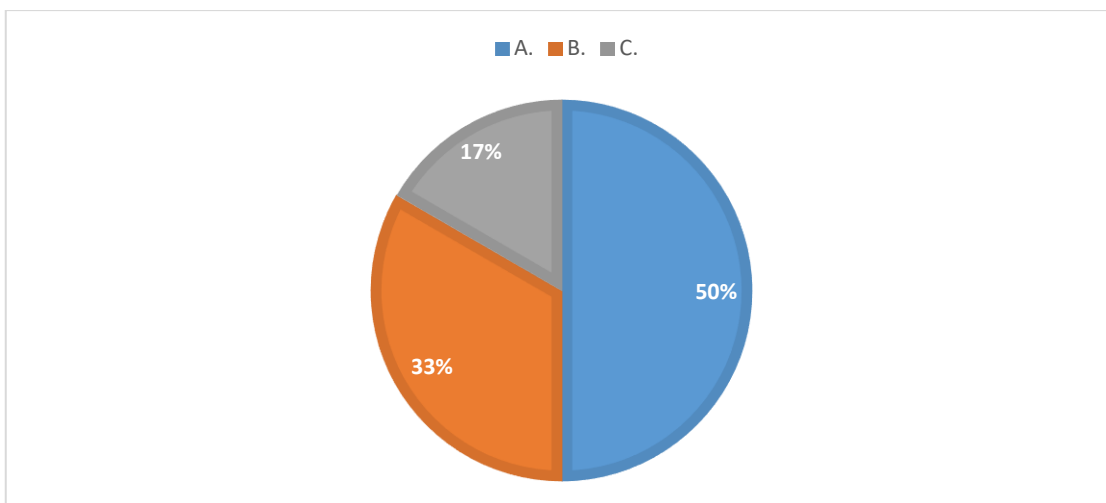
Uvedeno 79% odpovědi A, což je 86 osob, 20% odpovědi B, což je 22 osob a 1% odpovědi C, což je 8 osob. I přes převažující odpověď, že informovanost o šikaně je dostačující, je vhodné zintenzivnit a prohlubovat povědomí o šikaně.

A. Dostačující

B. Nedostačující

C. Jiný názor: např.:

1. „Nevím, šikanována jsem byla dřív, vím, jak šikana vypadá, nepotřebuji, aby mě někdo o šikaně už informoval (na základní škole mi ale o šikaně nikdo nic neřekl).“
2. „Podle mě je informovanost o šikaně nedostačující... Pokud žáky informujete o šikaně na základní škole, je to naprosto v pořádku, protože i na základních školách se šikana vyskytuje, dokonce se vyskytuje i na prvním stupni!! Takže podle mě by se o šikaně mělo informovat na prvním stupni okolo 4. ročníku, pak okolo 8. ročníku a pak znovu na středních školách.“
3. „Informace o šikaně jsem dostala za základní škole. Na střední si vybavuji jen přednášku o nebezpečí internetu od policie.“

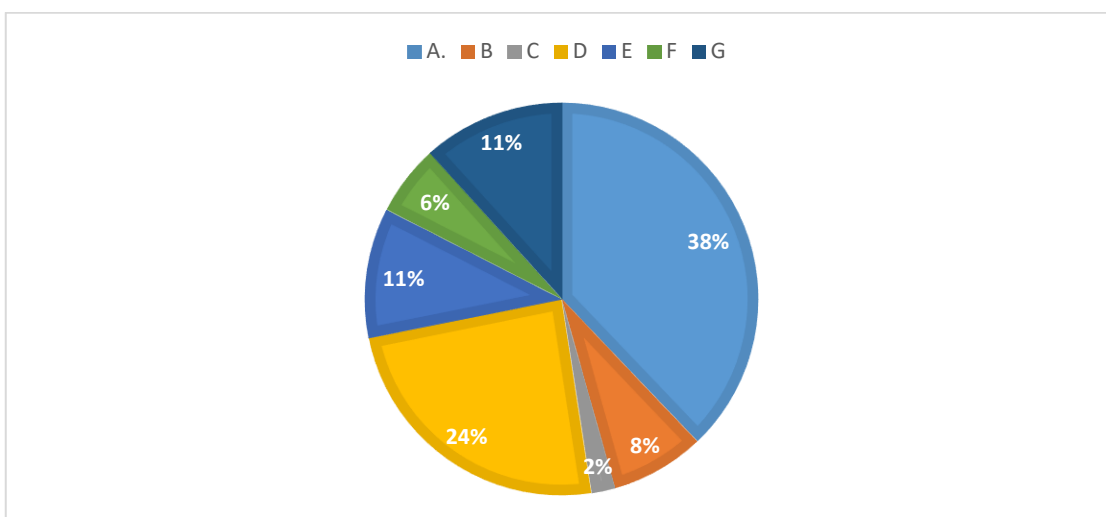

Graf č. 19

Otázka č. 3: Šikanu jsem:

Uvedeno 50% odpovědí A, což je 66 osob, 33% odpovědí B, což je 44 osob a 17% odpovědi, což je 22 osob. Poloviny dotazovaných se šikana osobně dotýkala. A zhruba jedna třetina byla šikaně přítomna. Velká část, zhruba 83% žáků, se s šikanou setkala, což je výrazný počet žáků.

- A. Zažil osobně
- B. Viděl u druhých
- C. Nasetkal jsem se s ní

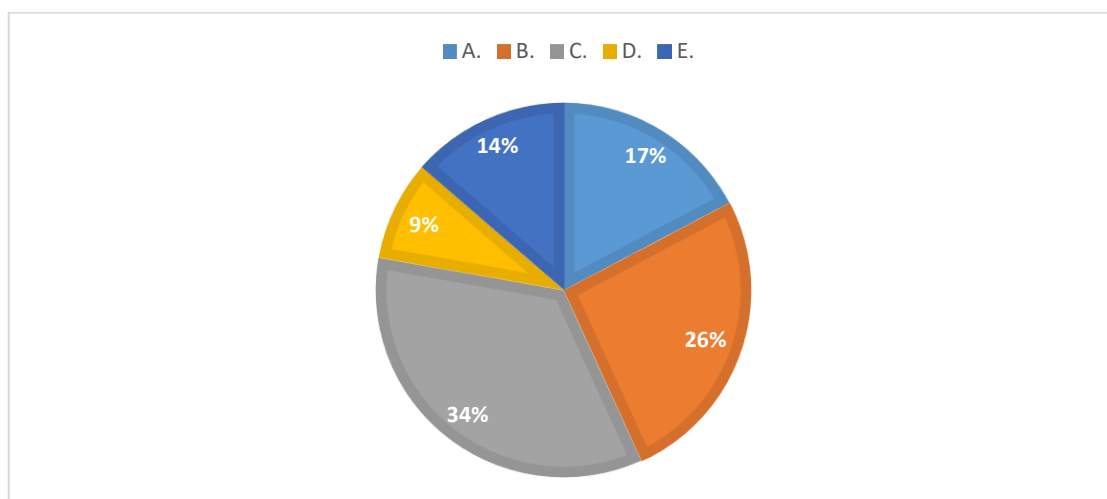
Graf č. 20

Otázka č. 4: Pokud jsi se stal/a, stáváš nebo si byl/a přítomen/přítomna šikanování, kde se to odehrávalo?

Uvedeno 38% odpověď A, což je 78 osob, 24% odpověď D, což je 50 osob, 11% odpověď E, což je 22 osob, 11% odpověď G, což je 24 osob, 8% odpověď B, což je 16 osob, 6% odpovědi F, což je 12 osob a 2% odpověď C, což jsou 4 osoby.

Největší procento žáků se setkává se šikanou přímo ve škole. Ihned následuje šikana ve třídě, dále na školním WC. Zajímavé je, že se šikana ve vyšším procentu objevuje i jinde tzn. mimo školu.

- A. Ve škole
- B. Cestou ze školy domů
- C. Cestou do školy
- D. Ve třídě
- E. Na školním WC
- F. Ve školní jídelně
- G. Jinde

Graf č. 21

Otázka č. 5: Kdybys byl/a šikanován/a, jak bys to řešil/a?

Uvedeno 34% odpovědi C, což je 56 osob, 26% odpovědi B, což je 42 osob, 17% odpovědi A, což je 28 osob, 14% odpovědi E, což je 22 osob a 9% odpovědi D, což je 14 osob.

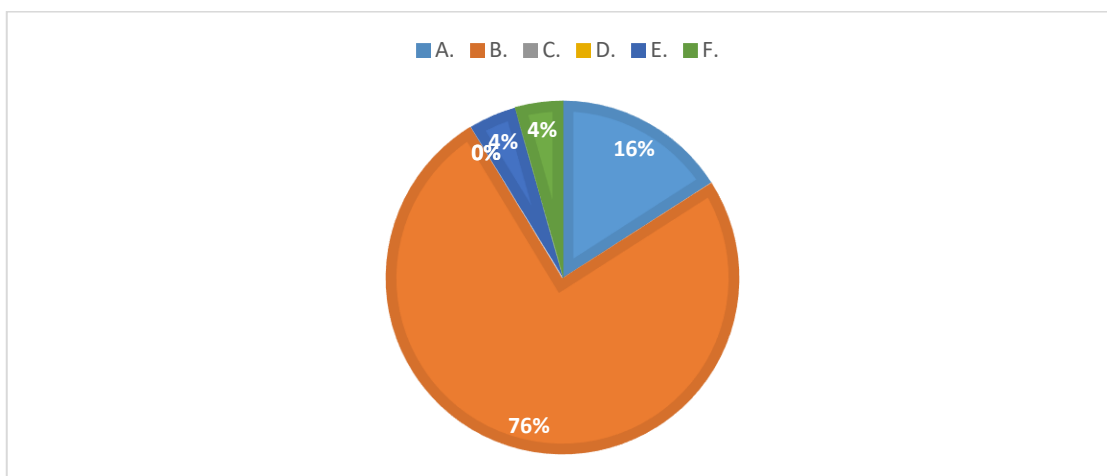
V tomto grafu převažuje sdělení šikany rodičům potom učitelům a dále kamarádům. Ze 120 dotázaných by se 14 osob s šikanou nikomu nesvěřilo, je to poměrně vysoký počet žáků.

- A. Povím to kamarádům
- B. Povím to učitelům
- C. Povím to rodičům
- D. Nikomu to nepovím
- E. Jiný názor: např.:

1. „Důležité je mluvit. Nebát se postavit sám za sebe, a pokud to neumíme, svěřit se někomu, komu věříme. Slýchám názory, že nikoho takového nemají. Vždy někdo takový je a bývá to mnohdy jen

výmluva ze strachu. Pokud však skutečně nevíme komu věřit, dá se vždy obrátit i na lidi k tomu určené – školní psycholog, policie, naše rodina, pokud nemáme strach nebo třeba linka bezpečí. Druhým fungujícím krokem je neprojevit slabost, nenechat se zviklat a pokud možno útočnicka úplně ignorovat. Nikdy však nemá smysl reagovat na násilí opět násilím. To útočnicka jen donutí k další akci. Obvykle šikanuje ten, který má sám nějaký osobní či rodinný problém, pokud tedy útočnickovi vracíme jeho chování, vede to jen k dalším bolestem pro obě strany. Nejlepším lékem bývá jednoduše ignorace nebo asertivita vůči němu, pokud to ale nezabírá, je (a to většina obětí nerada slyší) jedinou možností řešení problému s někým, kdo s tím zvládne něco dělat. A to se dostávám k tomu, co jsem říkal na začátku. Z vlastní zkušenosti vím, že většina z těchto útočníků jsou vlastně jinak milí lidé a jen potřebují pochopení. S mnohými z nich se dnes dokonce normálně bavím. Proto pokud vás dotyčný nechá, můžete si s ním zkusit i promluvit a třeba nakonec budete vy ten, kdo pomůže jemu.“

2. „Když jsem byla obětí šikany, tak jsem to nikomu neřekla i když to bylo fyzicky vidět.“

Graf č. 22

Otázka č. 6: Jak bys poradil/a spolužákovi, který je šikanovaný?

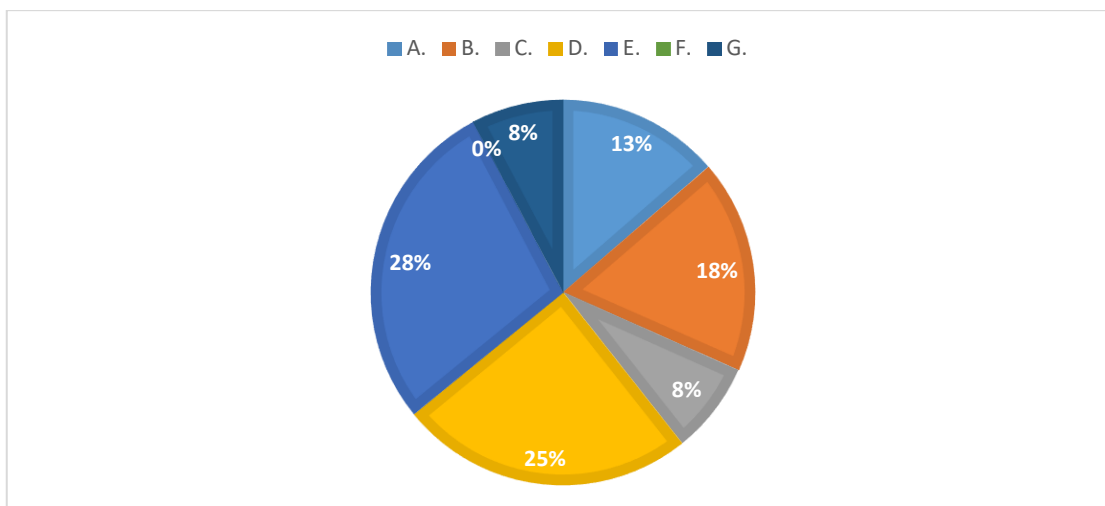
Uvedeno 76% odpovědí B, což je 104 osob, 16% odpovědí A, což je 22 osob, 4% odpovědí E, což je 6 osob, 4% odpovědí F, což je 6 osob a 0% odpovědí C a D.

Tento graf je s grafem č. 21 podobný ve svých odpovědích, kde by 104 osob se svěřilo dospělému a 22 osob kamarádům.

- A. Aby se svěřil někomu z kamarádů
- B. Aby se svěřil dospělému
- C. Aby se radši nikomu nesvěřoval
- D. Nebudu si ho všimnout a neporadím mu
- E. Nevím
- F. Jiný názor: např.:

1. „Ať to začne řešit s vedením školy, aby šikanátory řádně potrestali. Ať to řekne rodičům.“

2. „Jestliže by se šikana odehrávala na pozemku školy, řešila bych to s vedením. Pokud mimo školu tak s rodiči.“

Graf č. 23

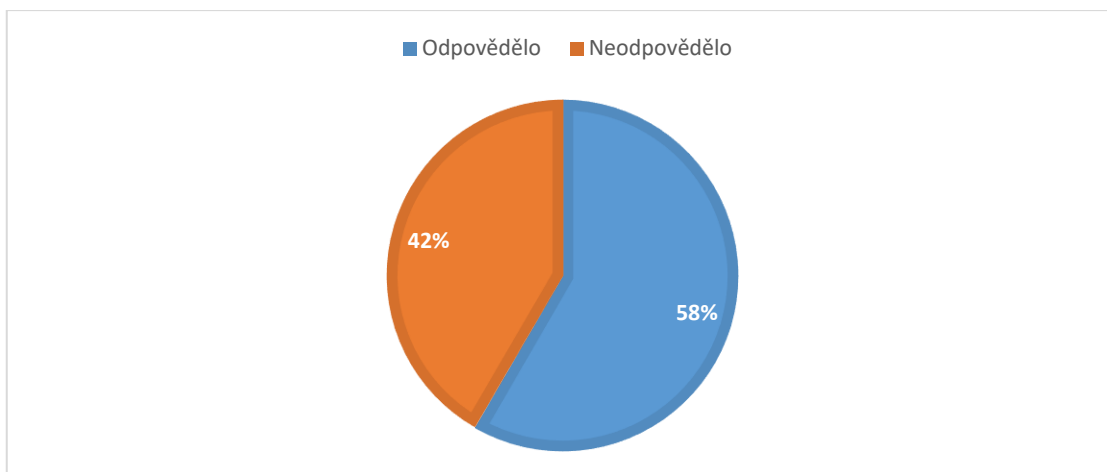
Otázka č. 7: Co, podle tebe, vede děti k šikanování?

Uvedeno 28% odpovědí E, což je 66 osob, 25% odpovědí D, což je 58 osob, 18% odpovědí B, což je 42 osob, 13% odpovědí A, což je 32 osob, 8% odpovědí C, což je 18 osob, 8% odpovědí G což je 18 osob a 0% odpovědí F.

Ve většině případů bylo nebo je žákům ubližováno anebo chtějí být středem pozornosti, popřípadě mít moc nad někým rozhodovat. Následuje forma zábavy a napodobování chování jiných.

- A. Zábava
- B. Moc nad někým rozhodovat
- C. Napodobování okoukaného chování od jiných
- D. Chtějí být středem pozornosti
- E. Bylo jim také ubližováno
- F. Nevím
- G. Jiný názor: např.:

1. „To je individuální, u mne to například bylo tak, že šikanátor si neuvědomoval, že mi tím ubližuje (slovně, později i trochu fyzicky, ale to bylo jen chvilkové) bral to jako zábavu.“
2. „Myslím, že takový lidé mají v životě málo kontroly. Potřebují mít pocit kontroly aspoň nad někým, když ho nemají nad vlastním životem.“
3. „Myslí si, že jsou víc než všichni ostatní a chtějí to dokázat. Nejjednodušší je to zkoušet na jak psychicky, tak fyzicky slabém introvertovi. Protože nepředpokládají, že by zkoušel odporovat nebo to někomu řekl.“

Graf č. 24

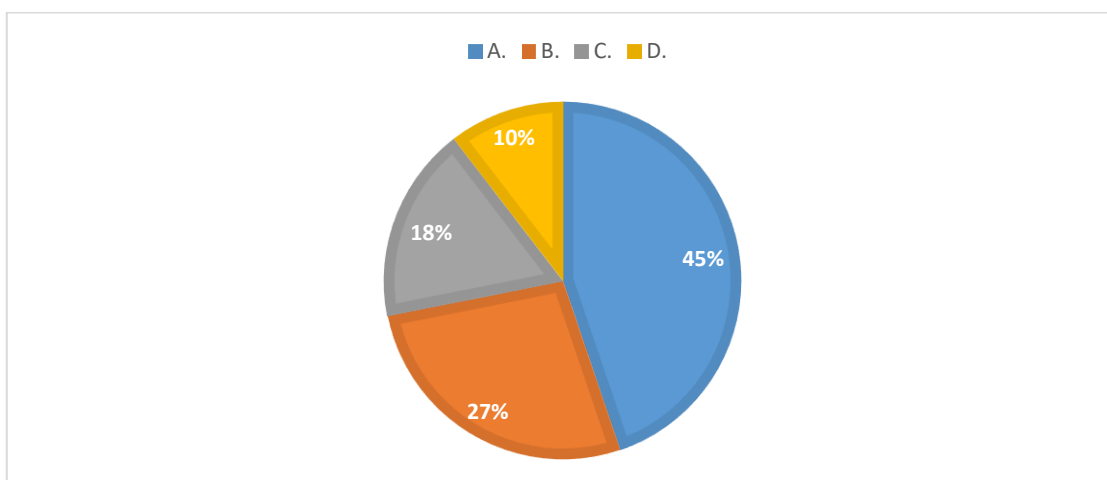
Otázka č. 8: Napiš, jaké znáš formy šikany:

Uvedeno 58% odpovědí, což je 70 osob a 42% neodpovědělo, což je 50 osob.

Vybrané odpovědi:

Ze 120 dotazovaných odpovědělo pouze 70 žáků, kteří uvedli, že znají formy šikany fyzické a psychické, zbytek žáků neuvedl žádnou odpověď.

1. „*Kyberšikana, fyzická agrese, slovní agrese, krádeže, ničení, manipulace s věcmi oběti, násilné a manipulativní příkazy – nucení do různých věcí a činností.*“
2. „*Verbální, fyzická, psychická, neúmyslná (viděla jsem i lidi co byli šikanováni z nedorozumění).*“
3. „*Fyzická, psychická v realitě kyberšikana.*“

Graf č. 25

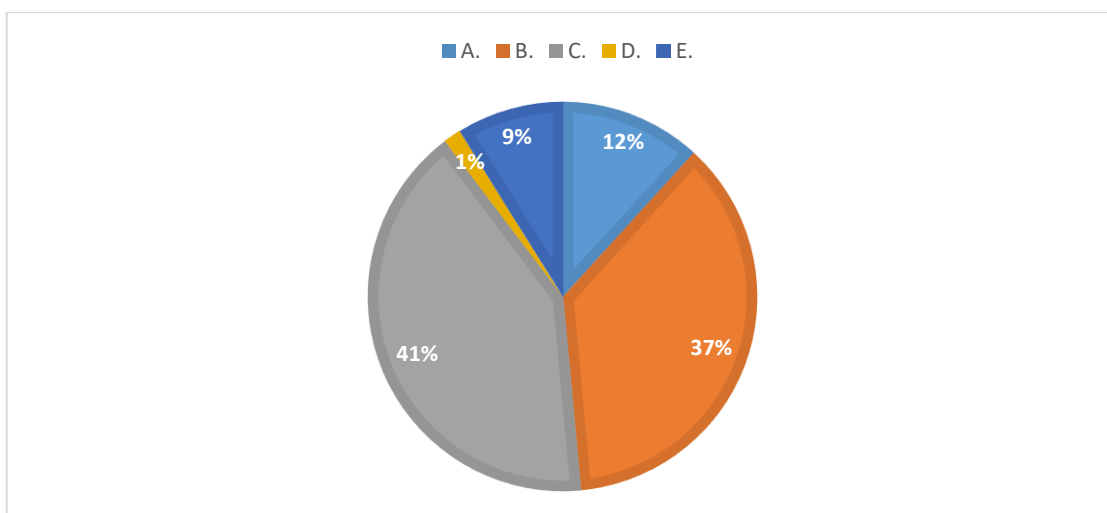
Otázka č. 9: Kdo by měl šikanu řešit:

Uvedeno 45% odpovědí A, což je 86 osob, 27% odpovědí B, což je 52 osob, 18% odpovědí C, což je 34 osob a 10% odpovědí D, což je 20 osob.

Největší část dotazovaných by šikanu řešila se školou, následují rodiče a potom policie. Škola je tedy upřednostněna před rodinným zázemím.

- A. Škola (třídní učitel, vedení, školní poradce)
- B. Rodiče
- C. Policie
- D. Jiný názor: např.:

1. „Všechny zmíněné strany by měly spolupracovat dohromady.“
2. „Záleží na situaci a těžkosti té šikany. Pokud je jen malá (sem tam někdo řekne něco nehezkého o tom druhém), tak by stačilo to řešit se školou nebo rodiči. Při nejlepším oba. Pokud by ale šikana byla vážnější, tak by podle mě policie pomohla jak vyřešit tu situaci, tak vystrašit šikanátora s tím, že jeho akce můžou mít pro něj nehezkou reakci.“

Graf č. 26

Otázka č. 10: Jak trestat šikanu?

Uvedeno 41% odpovědí C, což je 56 osob, 37% odpovědí B, což je 50 osob, 12% odpovědí A, což je 16 osob, 9% odpovědí E, což je 12 osob a 1% odpovědí D, což je 1 osoba.

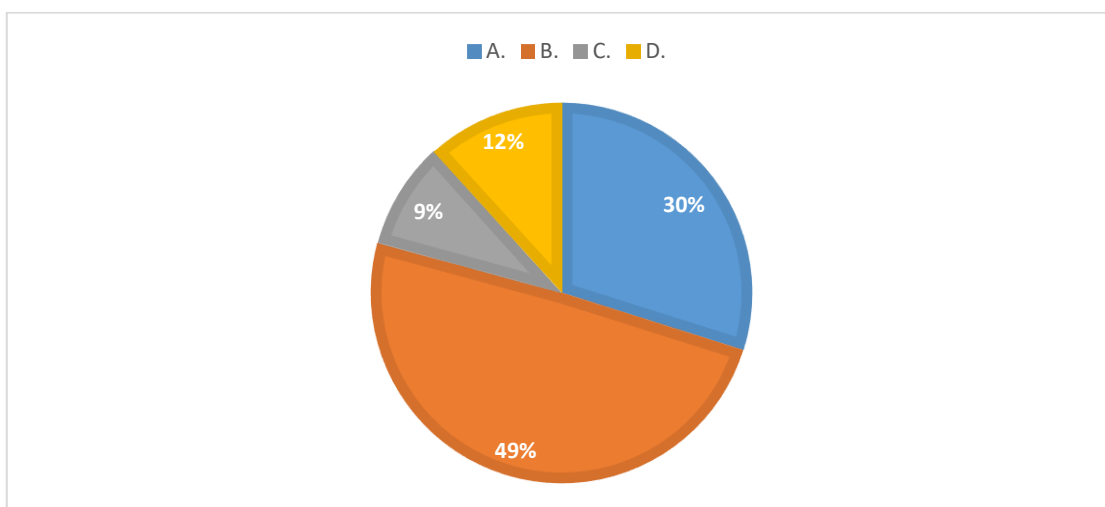
V tomto grafu je patrné, že největší počet žáků (56) by vedl k odpovědnosti rodiče před právní institucí. Následuje možnost vyloučení agresora ze školy, navazuje psychický zážitek agresora, jaký prožívá šikanovaná oběť. Zajímavý je jeden názor, který by agresora netrestal.

- A. Agresor zažije stejné pocity jako šikanovaná oběť
- B. Vyloučení agresora ze školy
- C. Vést rodiče k zodpovědnosti před právní institucí (policie, sociální odbor, justice)
- D. Netrestat
- E. Jiný názor: např.:

1. „Zde hodně záleží na formě a množství šikany u daného případu. Trest je na místě až v tu chvíli, kdy jsou činy opravdu vážné – např. fyzické útoky. Vyloučení ze školy pak funguje taky tak. Často ale stačí jen dítěti pohrozit, většina těch tzv. Tvrděáků je totiž ve skutečnosti stejně ustrašená jako

ostatní děti. Pokud agresor nepřestane, pak by mělo být na místě udělení nějakých trestů, důtek a popř. zhoršení známky z chování či vyloučení. Bohužel z vlastních zkušeností vím, že školy to mají většinou, s prominutím, na háku. O to hůř se pak řeší šikana od učitelů. To ale už moc odbočují od zadaných otázek. V takovém případě je na místě stížnost rodičů či dítěte u ředitele poté, pokud se nic nezmění, i s policií.“

2. „Nejprve zjistit proč šikanoval. Věřím, že většina lidí šikane kvůli něčemu, ať už že si myslí, že jsou cool nebo prostě proto, že chtějí být středem pozornosti, aby si jich lidé všimli a nebyli jen další hlavy v kolektivu. A podle toho udělat akci.“

Graf č. 27

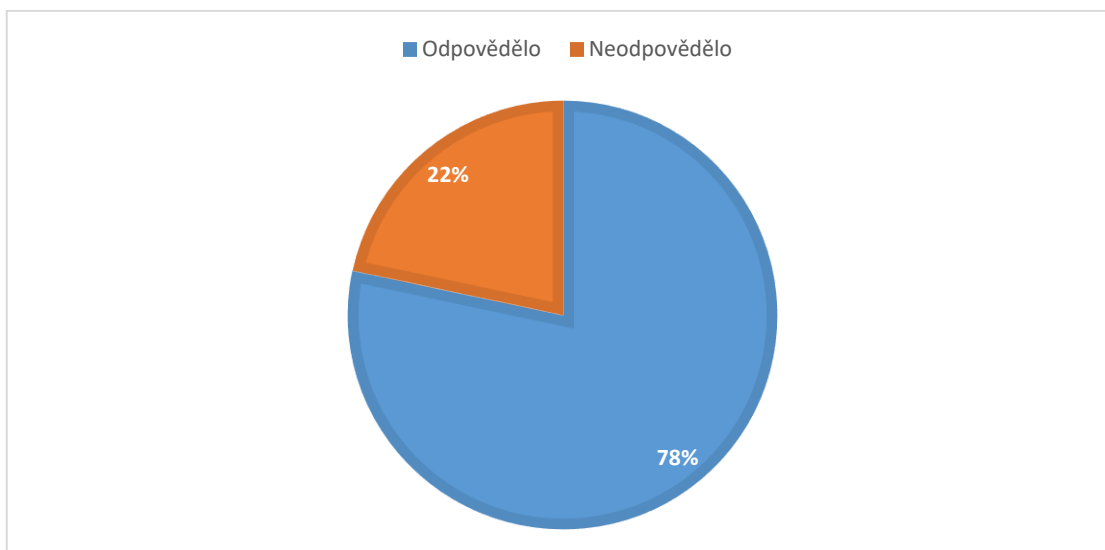
Otázka č. 11: Co podle tebe způsobuje šikanu:

Uvedeno 49% odpovědí B, což je 76 osob, 30% odpovědí A, což je 46 osob, 12% odpovědí D, což je 14 osob a 9% odpovědí C, což je 12 osob

Skoro polovina dotazovaných žáků uvedla, že šikanu způsobují rodinné vztahy (nad čím je třeba se zamyslet) a teprve potom klima ve škole a ve třídě.

- A. Klima ve škole a ve třídě
- B. Rodinné vztahy
- C. Neinformovanost
- D. Jiný názor: např.:

1. „Vše z výše uvedeného a mnohé další. Např. nutnost vyrovnat se přátelům, potřeba pozornosti, zbavování stresu způsobeného různými příčinami, nevyrovnanost nebo nespokojenost sama se sebou a mnohé další.“
2. „Je to různé z člověka na člověka, někoho ovlivní ostatní lidé nebo prostředí, někdo zase nebyl pořádně naučen rodiči jak se chovat ve společnosti nebo jsou rozmazlení. A někdo si myslí, že to je jak se lidé k sobě prostě chovají kvůli špatnému prostředí, když vyrůstaly.“
3. „Šikana může způsobit cokoliv, můžou to být právě rodinné vztahy, problémy ve třídě... cokoliv to může způsobit“

Graf č. 28

Otázka č. 12: Co by podle tebe mohlo šikanu potlačit nebo úplně vymýtit?

Uvedeno 78% odpovědí, což je 94 osob a 22% neodpovědělo, což je 26 osob.

Ve většině případech žáci uváděli špatnou informovanost dětí a rodičů, ale také umět se zamyslet sám nad sebou a uvědomit si své činy.

Vybrané odpovědi:

1. „Mnohými způsoby... Mluvení učitelů víc o vážných problémech (místo, aby zabírali hodinu s vyprávěním o tom, jak byli s Lád'ou na pivu že...) pomoci by mohly určitě i projekty do škol (na jednom takovém zrovna spolupracuji. Téma transsexuality), popř. různé přednášky atd. Velkou roli bohužel hraje výchova dětí a s tou se často nedá dělat vůbec nic, protože o ní buď nevíme, nebo i tak nemáme právo do ní zasahovat. Neinformovanost, nenávisť různých lidí či třeba špatné názory totiž nejsou přestupky, které by sociální pracovníci museli horlivě řešit. Každý má totiž právo svobodného projevu a dítě pak často převezme názor po rodičích. My se mu můžeme leda pokusit vysvětlit, proč tomu tak není, nebo proč to, co říká, je špatné (tak fungují i ty projekty a přednášky) a doufat, že jsme zapůsobili a že si z toho člověk něco vezme. Takže jedním slovem? Informovanost.“
2. „Informovanost rodičů, dobré klima třídy“
3. „Když by si každý uvědomil svou důležitost, aniž by to bylo na úkor ostatních. Všichni jsme stejní a máme stejné možnosti, jen záleží, jak život uchopíme. Ale tohle dítěti na prvním stupni nevysvětlíte. Myslím si, že celý problém šikany začíná už od narození dítěte. Na přístupu jeho rodičů. Buď dítě vyzdvihují a podporují (stane se z něj sebevědomý jedinec, který nebude šikanován a ani šikanovat). Nebo ho rozmazlí a vedou ho k aroganci (takové děti jsou většinou šikanátoři). Pak jsou tady děti, které vidí agresivitu u rodičů, například otec shazuje matku a křičí na ni. (takové děti také šikanují, protože měly vzor tohoto chování, nebo jsou šikanováni). A pak jsou tady děti, které byly shazované i od svých rodičů, nebo okolí už od malička (šikanováni, šikanátoři). Dalším "problémem" je, když se někdo liší od většiny a neumí si to obhájit, nebo se za své odlišnosti stydí, takový člověk je pak snadným terčem posměchu (obezita, předkus, zapáchá, mastné vlasy, koktání, brýle...). Šikanu lze dle mého odstranit tak, že dětem už v raném věku zasáhneme do pocitů - silné poukázání na to, jak se cítí člověk, který zažívá šikanu, aby se naučily s ním soucítit. Ne tak, že je budeme šikanovat, ale například různé

přednášky, kterých je dle mého málo. Nejdůležitější je to hned na prvním stupni základní školy. Nebo přímo povinné vyučovací hodiny EMPATIE.“

7 Kapitola sedmá

Výsledky výzkumu – klima třídy a šikana

Výsledky šetření prokázaly rozdíl, jaký mají chlapci a dívky náhled na klima ve své kmenové třídě a na šikanu jako takovou. Většina dotazujících, chlapci a dívky, vidí svou kmenovou třídu jako funkční a skoro bezproblémovou. Výsledky negativního vnímání klimatu ve třídě popisovali více chlapci. Třídy se takřka až na výjimky dělí do skupinek. Skupinky vytváří především dívky. Vedoucí jedinec, který by ovlivňoval klima třídy a vedl cílené útoky proti vytipované osobě, se v jednotlivých třídách objevuje jen zřídka. Pokud dojde k útokům, jedná se pouze o útoky psychické. Skoro všichni dotazovaní by se šikanovaného spolužáka zastali. Jen výjimky uváděly, proč by se šikanovaného nezastaly. Důvodem byl převážně strach, že by se agresor zaměřil i na ně.

Z výsledků dotazníků je patrné, že žáci jsou dobře informováni o problému šikany. Pár jedinců by ocenilo intenzivnější debaty o problému šikany. Všichni dotazovaní vědí, co šikana znamená, jak se projevuje a jaké jsou její druhy. Bohužel i při takovéto informovanosti je hodně dětí, které byly přímo účastníky šikany, jako oběť nebo šikanu viděly u jiného spolužáka. Nejčastěji se jednalo o šikanu na půdě školy (třídy, WC) nebo cestou domů ze školy. Šikanu by podle dotazovaných měla řešit hlavně škola a rodiče, v horším případě i policie. Nejlepší trest pro agresora dotazující uvedli vyloučení ze školy a vedení rodičů k zodpovědnosti prostřednictvím právních institucí. Vznik šikany je přisuzován špatnému klimatu ve škole a problémovým rodinným vztahům. Pro potlačení nebo vymýcení šikany uváděly dívky posílenou informovanost, chlapci ve většině případech uváděli, že šikanu vymýtiti nelze, protože se vždy najde důvod pro šikanování. Většina dotazovaných byla oběťmi nebo nepřímými účastníky šikany hlavně na základních školách.

Z toho lze vyvodit, že střední školy mají v celku dobrou informovanost o šikaně a snaží se o její podchycení.

Posouzení hypotézy č. 1

Je velice důležité umět si navzájem dokázat pomoci. Aby si spolužáci dokázali v kolektivu pomoci, záleží na tom, jaký zaujmou jedinci ke své třídě a kolektivu postoj. Z dotazníkového šetření vyplývá, že zkoumaní žáci z velké části vnímají svou třídu jako dobrý kolektiv. Když se v jejich třídě objeví třeba náznak šikany, dokáží si pomoci. Jako jedinci jsou schopni problém v rámci kolektivu řešit. Zastanou se šikanovaného žáka, poradí mu, co by měl dělat, sami o tom informují učitele.

Posouzení hypotézy č. 2

Z dotazníkového šetření vyplývá, že v každé třídě se žáci rozdělují do skupinek. Skupinky mohou proti sobě vést pomluvy, ale ve většině případů se nejedná o projev šikanování, ale jen škádlení. Občas je velice těžké rozeznat šikanu od obyčejného škádlení. O šikanu se jedná v případech opakujících se a dlouho trvajících útoků.

Posouzení hypotézy č. 3

Intenzivní prezentace problematiky šikany zajistí dobrou informovanost žáků. Výsledky dotazníků ukazují, že žáci středních škol (kteří byli zkoumáni) jsou dobře informovaní a dokáží se do tohoto problému položit a otevřít se mu. Informovanost je velice důležitá pro boj s šikanou, proto je první hypotéza postavena na postoji jedince k danému problému a jeho informovanosti.

Posouzení hypotézy č. 4

Většina žáků v dotazníku uvedla, že se buď osobně setkali s šikanou jako oběť nebo ji viděli u spolužáků. U většiny to bylo na základní škole. Žáci co byli šikanováni, vesměs uváděli, že se šikana odehrávala ve škole. Báli se agresora a nechtěli ze strachu nikomu říci co se děje. Dnes jsou na střední škole, a kdyby se jim toto stalo znovu, určitě by to řešili. Neváhají pomoci a zastat se spolužáka, kterému je ubližováno.

Závěr

Tématem mé bakalářské práce je problematika šikany a asociálního chování mládeže. Práce se zabývá vznikem problémového chování u dospívajících jedinců, které, může přejít v šikanování.

Potřebný výzkum proběhl na dvou středních školách: Akademii řemesel Praha a Střední odborná škola uměleckořemeslná s.r.o. Prostředí středních škol jsem vybrala proto, že v jedné z uvedených učím a velice mne zajímalo, jak jsou žáci informováni o problematice šikany a jaký postoj k této problematice zastávají.

Pro napsání mé práce bylo zapotřebí prostudovat mnoho odborné literatury, která se zaměřovala jak na problémové chování mladistvých, tak na problematiku šikany. K dispozici je také mnoho informací ve formě odborných článků v časopisech nebo ve sdělovacích prostředcích. Abych informace získané z odborné literatury a článků, lépe pochopila a prohloubila, konzultovala jsem je s panem PhDr. Michalem Kolářem, uznávaným odborníkem v problematice šikany.

Mladiství jsou velmi lehce ovlivnitelnou skupinou. Každý chce patřit do party se spoustou kamarádů. U vedoucích jedinců, kteří většinou řídí nějakou skupinu, vidí vzor a chtějí být jako oni. Pokud se jedná o skupinu s agresivním vedoucím jedincem, je více než pravděpodobné, že jedinci v partě budou také agresivní. Proto je velice důležitá prevence proti šikaně, která by se neměla zanedbávat.

Teoretická část práce je zaměřena na osobu agresora a oběti, druhy šikany a její prevenci. Důležité je správně rozpoznat, kdo je agresorem a kdo obětí a zda se jedná o škádlení nebo o šikanu. V některých případech se oběť a agresor, šikana a škádlení mohou zaměňovat. Poznat šikanu hned ze začátku je velmi obtížné, většinou se odhalí později.

Praktická část měla za cíl zjistit, jaké vztahy a klima panují ve třídách výše zmíněných středních škol a jaká je informovanost a setkání s šikanou u žáků.

Výzkum byl proveden formou dotazníku, který měl dvě části. První byla zaměřena na klima třídy, druhá zjišťovala informovanost o šikaně a setkání s ní. Dotazník byl anonymní, skládal se z uzavřených otázek, kde žáci odpověď jen zaškrtovali a z otevřených otázek, kde žáci odpověď vypisovali.

Cíl bakalářské práce se podařilo splnit. Výzkumem bylo zjištěno, že žáci vesměs vnímají klima třídy pozitivně a dokáží si pomoci a v dostatečné míře jsou o problematice šikany informováni. Někteří z nich by dokonce uvítali ještě rozsáhlejší informovanost o šikaně. Výzkum také prokázal, že většina žáků se s šikanou setkala, ať už osobně nebo ji viděli u jiného žáka. Tuto zkušenost s šikanou měli především na základní škole. Proto bych doporučila, aby se zvýšila informovanost o problematice šikany na základních školách. Děti a rodiče by se s touto problematikou měli častěji seznamovat. Je potřeba problém šikany řešit. Existuje řada programů, které se šikanou zabývají. Vedou šikanovanou oběť k důvěře a sebevědomí, aby se nebála a uměla o problému mluvit.

Ze získaných a zpracovaných dat výzkumného šetření vyplývá, že problému šikany je třeba věnovat zvýšenou pozornost a i nadále šířit osvětu mezi pedagogy, žáky i rodiči. Doporučením by bylo zintenzivnění a prohloubení výukových seminářů s tématem šikany a to především pro pedagogické pracovníky, kteří by tak erudovaně pracovali s náznaky šikany a šikanou samotnou - tím by vznikla zpětná vazba žák -> pedagog, žák-> rodič, pedagog -> rodič.

Seznam použité České literatury

1. **BAJEROVÁ, Markéta.** Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče. Editor Kateřina VÁGNEROVÁ. Praha: Portál, 2009, 147 s. ISBN 978-80-7367-611-7.
2. **BENDL, Stanislav.** *Prevence a řešení šikany ve škole.* Praha: ISV. 2003. ISBN: 80-86642-08-9
3. **ČERNÁ, Alena.** Kyberšikana: průvodce novým fenoménem. Str. 24. Praha: Grada, 2013. ISBN:978-80-2010-6374-7
4. **ČÍRTKOVÁ, Ludmila.** *Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých.* Kriminalistika, časopis pro kriminalistickou teorii a praxi, 36 (4), Praha: Policie ČR
5. **FIEDLOVÁ, Evelin.** *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele.* Str. 311. Praha: Ikar, 2009. ISBN 978-80-249-1176-2
6. **HOLEČEK, Václav.** *Agresivita a šikana mezi dětmi.* Plzeň: Pedagogické centrum, 1997. ISBN 80-7020-004-9
7. **JEDLIČKA, Richard.** *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence.* Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.
8. **KALINA, Kamil a kol.,** *Drogy a drogová závislost.* Str. 205-206. Praha: Úřad vlády české republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6
9. **KOLÁŘ, Michal.** *Bolest šikanování.* Str. 28-30. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-014-3
10. **KOLÁŘ, Michal; KOLLEROVÁ, Lenka; ZÁBRODSKÁ, Kateřina; KRESSA, Jiří; DĚDOVÁ, Mária.** *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc.* Str. 55-56. Praha: Portál, 2002. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-409-5.
11. **KOLÁŘ, Michal.** *Nová cesta k léčbě šikany.* Str. 78, 81, 86. Praha: Portál, 2011. ISBN: 978-80-7367-871-5
12. **LVASOVÁ, Lenka.** *Šikana.* Str. 12- 18. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-65-2
13. **MACEK, Petr.** *Adolescence.* Praha: Portál, 2003. ISBN 80-17178-747-7
s. ISBN 80-7178-771.
14. **MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea.** *Mládež a delikvence.* 2. vyd. Praha : Portál, 2003. 344 15. **MELGOSA, Julián.** *Žít naplno.* Praha: Advent – Orion, 2000. ISBN 80-7172-300-2
15. **MILOVSKÝ, Michal; ZAPLETALOVÁ, Jana.** *Primární prevence rizikového chování na rozcestí: specializace versus integrace.* Příspěvek přednesený na III. ročníku celostátní konference Primární prevence rizikového chování „specializace versus integrace“, 27. – 28.11.2006
16. **PEŠEK, Roman; NEČESANÁ, Kateřina.** *Prevence užívání tabáku, alkoholu, a jiných drog u dospívajících.* Str. 175. Ministerstvo zdravotnictví České republiky, Arkáda – sociálně psychologické centrum, 2009. ISBN 978-80-254-5971-3
17. **PHILIPPOVA, Lenka; JANOŠOVÁ, Pavlína; ŘÍČAN, Pavel.** *Šikana jako etický, psychologický a pedagogický problém, sborník příspěvků z konference.* Str. 28. Praha, 19. března 2009, Brno: Tribun EU s.r.o., 2009. ISBN 978-80-7399-857-8
18. **ROGERS, Vanessa;** překlad VÁGNER, Ondřej. *Pracovní materiál pro učitele a žáky i studenty.* Str. 7. Praha: Portál. 2011. ISBN: 978-80-7367-984-2
19. **ŘÍČAN, Pavel; JANOŠOVÁ, Pavlína.** *Jak na šikanu.* Str. 21, 58, 63, 64, 68, 69, 115. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-2991-6.

20. **SZOTKOWSKI, René; KREJČÍ, Veronika; KOPECKÝ, Kamil.** *Nebezpečí internetové komunikace IV.* Olomouc: pedagogická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. ISBN: 978-80-244-3911-2

21. **VALIŠOVÁ, Alena; KASÍKOVÁ, Hana; a kol.** *Pedagogika pro učitele.* Str. 432. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1734-0

Seznam použité zahraniční literatury

1. **BEYTH – MAROM, Ruth; AUSTIN, Laurel; FISCHOFF, Baruch; PALMGREN, Claire; & JACOBS – QUADREL, Marilyn.** (1993). *Perceived consequences of risky behaviors: Adult and Adolescents*. *Developmental Psychology*, 29, 549 – 563. doi: 10.1037//0012-1649.29.3.549
2. **BOHLOM, Asa; & FERREIRA, Clélia.** (2002) *Osäkerhetens representationer*. In: Boholm, Asa; Hansoon, Sven, Ove; Peterson, Martin; & Persson, Jonas. (Eds.) (2002). *Osäkerhetens representationer. Kulturella ochestetika perspektiv pa samhällets riskfragor*. Nora: Nya Bokförlaget Doxa. (nepublikovaný anglický překlad – Insecurity representations)
3. **COMPAS, Bruce, E.** (2004). *Process of risk and resilience during adolescence*. Linking Contexts and Individuals. In: Lerner, R.M.; & Steinberg, L. (2004). *Handbook of adolescent psychology* (pp.263 -296). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
4. **KLOEP, Michael; GUNEY, Neslihan, Karaman; COK, Figen; SIMSEK, O.,F.** (2009). *Motives for risk – taking in adolescence: A cross – cultural study*. *Journal of Adolescence*, 32, 135 – 151. Doi: 10.1016/j.adolescence.2007.10.010
5. **REYNA, Valerie, F.; FARLEY, Frank.** (2006) *Risk and rationality in adolescent decision making*. *Psychological Science in the Public Interest*, 7, 1 – 44.
6. **ZUCKERMAN, Marvin; BUCHSBAUM, Monte, S.; MURPHY, Denis, L.** (1980). *Sensation Seeking and its Biological Correlates*. *Psychological Bulletin*, 88, (1), 187 – 214. doi: 10.1037//0033-2909.88.1.187

Seznam použitých internetových zdrojů

1. <http://ems.e-bezpeci.cz/content/blogcategory/20/22/lang,czech/>
FRIEDLAENDEROVÁ, Hana. *Kyberšikana dětí.* Praha: Mediaresearch, 2009
2. <https://www.zachranny-kruh.cz/pro-verejnost/kriminalita-rizikove-chovani/sikana-a-nasili/co-je-to-sikana.html>
KAŠPAROVÁ, Blažena. *Co je to šikana.* Záchranný kruh, PČR Sokolov, 2009
3. <https://www.linkabezpeci.cz/poradna/ublizovani,-zneuzivani,-sikana/kybersikana/>
Linka bezpečí, Kyberšikana. 2019
4. <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/z/17907/KDO-JSOU-AGRESORI-A-OBETI-V-RAMCI-SIKANY-TYPOLOGIE-AGRESORU-A-OBETI.html/>
MARTÍNEK, Zdeněk. *Kdo jsou agresori a oběti v rámci šikany, typologie agresorů a obětí.* Metodický portál inspirace a zkušeností učitelů, 2013
5. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+prim%C3%A1rn%C3%AD+prevenci+rizikov%C3%A9ho+chov%C3%A1n%C3%AD+%C5%A1kol%C3%A1ch>
MŠMT. CO DĚLAT KDYŽ – INTERVENCE PEDAGOGA, Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept. Příloha č. 6. Str. 3, Praha: 2010
6. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny?highlightWords=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+pro+prim%C3%A1rn%C3%AD+prevenci+rizikov%C3%A9ho+chov%C3%A1n%C3%AD+%C5%A1kol%C3%A1ch>
MŠMT. CO DĚLAT KDYŽ – INTERVENCE PEDAGOGA, Rizikové chování ve školním prostředí – rámcový koncept, Kyberšikana. Příloha č. 7., Praha: 2010
7. <http://www.dmespor.eu/knizkycz.html>
NEŠPOR, Karel; LADISLAV. *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládnout.* Csemy, 5. revidované vydání. (2003). Praha
8. <https://www.policie.cz/clanek/preventivni-informace-sikana.aspx>
Policie České republiky. *Šikana, Rodiče pozor! Šikana mezi dětmi je skryté nebezpečí!*. 2019

Seznam grafů

Graf č. 1 Pohlaví.....	29
Graf č. 2 Národnost.....	29
Graf č. 3 Místo, kde jsem vyrůstal/a.....	30
Graf č. 4 Vnímáte vaši třídu jako dobrý kolektiv?.....	30
Graf č. 5 Je vaše třída soudržná a navzájem se podporující?.....	31
Graf č. 6 Dělí se vaše třída do jednotlivých skupin?.....	31
Graf č. 7 Má vaše třída vedoucího jedince, ze kterého máte strach?.....	32
Graf č. 8 Ovlivňuje tento jedinec celkové klima vaší třídy?.....	32
Graf č. 9 Vedou se ve vaší třídě pomluvy, které ubližují?.....	33
Graf č. 10 Je u vás ve třídě vedena cílená komunikace za účelem zesměšňovat spolužáky?.....	33
Graf č. 11 Dochází k cíleným psychickým útokům mezi spolužáky vaší třídy?.....	34
Graf č.12 Dochází k nekontrolovatelným fyzickým výpadkům proti spolužákům ve vaší třídě?.....	34
Graf č. 13 Zastane se někdo z vaší třídy spolužáka, kterému se děje bezpráví?.....	35
Graf č. 14 Zastal/a by ses ty šikanovaného spolužáka?.....	35
Graf č. 15 Jak by ses šikanovaného spolužáka zastal/a?.....	36
Graf č. 16 Pokud by ses spolužáka nezastal/a, tak proč?.....	36
Graf č. 17 Co podle tebe znamená pojem šikana?.....	37
Graf č. 18 Ze strany školy je informovanost o šikaně:.....	38
Graf č. 19 Šikanu jsem:.....	39
Graf č. 20 Pokud jsi se stal/a, stáváš nebo si byl/a přítomen/přítomna šikanování, kde se to odehrávalo?.....	39
Graf č. 21 Kdybys byl/a šikanován/a, jak bys to řešila/a?.....	40
Graf č. 22 Jak bys poradil/a spolužákovi, který je šikanovaný?.....	41
Graf č. 23 Co, podle tebe vede děti k šikanování?.....	42
Graf č. 24 Napiš, jaké znáš formy šikany:.....	43
Graf č. 25 Kdo by měl šikanu řešit?.....	43
Graf č. 26 Jak treatat šikanu?.....	44
Graf č. 27 Co podle tebe způsobuje šikanu?.....	45
Graf č. 28 Co by podle tebe mělo šikanu potlačit nebo úplně vymýtit?.....	46

Seznam příloh

Příloha A – Dotazník pro žáky – KLIMA TŘÍDA A ŠIKANA.....	57
---	----

Příloha A

Dotazník pro žáky – KLIMA TŘÍDY A ŠIKANA

Dobrý den, jmenuji se Anna Literová a jsem studentkou Masarykova ústavu vyšších studií ČVUT v Praze. Ve své bakalářské práci se zabývám problematikou asociálního chování mládeže se zaměřením na šikanu. Prosím vás o spolupráci při vyplnění následujícího anonymního dotazníku. Vámi poskytnuté údaje budou zpracovány a výsledky uvedeny ve výše zmíněné bakalářské práci.

Předem děkuji za vaši spolupráci, vstřícnost a čas, který věnujete vyplnění dotazníku. Vybranou odpověď, prosím označte **zakroužkováním**. Případnou vlastní odpověď napište na prázdnou linku.

S přáním krásného dne,

Anna Literová

Škola.....

.....

Třída.....

1. část – KLIMA TŘÍDY

1) Pohlaví

- a) muž
- b) žena

2) Národnost

- a) Česká
- b) Jiná – jaká

3) Místo, kde jsem vyrůstal/a

- a) Velkoměsto
- b) Krajské město
- c) Okresní město
- d) Ves
- e) Samota

4) Vnímáte vaši třídu jako dobrý kolektiv?

- a) Ano
- b) Ne

5) Je vaše třída soudržná a navzájem se podporující?

- a) Ano
- b) Ne

6) Dělí se vaše třída do jednotlivých skupin?

- a) Ano
- b) Ne

7) Má vaše třída vedoucího jedince, ze kterého máte strach?

- a) Ano
- b) Ne

8) Ovlivňuje tento jedinec celkové klima vaší třídy?

- a) ano
- b) Ne

9) Vedou se ve vaší třídě pomluvy, které ubližují?

- a) Ano
- b) Ne

10) Je u vás ve třídě vedena cílená komunikace za účelem zesměšňovat spolužáky?

- a) Ano
- b) Ne

11) Dochází k cíleným psychickým útokům mezi spolužáky vaší třídy?

- a) Ano
- b) Ne

12) Dochází k nekontrolovatelným fyzickým výpadkům proti spolužákům ve vaší třídě?

- a) Ano
- b) Ne

13) Zastane se někdo z vaší třídy spolužáka, kterému se děje bezpráví?

- a) Ano
- b) Ne

14) Zastal/a by ses ty šikanovaného spolužáka?

- a) Ano
- b) Ne

15) Jak by ses šikanovaného spolužáka zastal/a?

.....
.....
.....

16) Pokud by ses spolužáka nezastal/a, tak proč?

.....
.....
.....

2. část – POVĚDOMÍ O ŠIKANĚ (agresor a oběť)

1) Co podle tebe znamená pojem šikana?

- a) Opakované posmívání a zesměšňování
- b) Bití
- c) Vymáhání věcí a peněz (krádeže)
- d) Poškození cizích věcí
- e) Jiný názor:

2) Ze strany školy je informovanost o šikaně:

- a) Dostačující
- b) Nedostačující
- c) Jiný názor:

3) Šikanu jsem:

- a) Zažil osobně
- b) Viděl u druhých
- c) Nasetkal jsem se s ní

4) Pokud jsi se stal/a, stáváš nebo si byl/a přítomen/přítomna šikanování, kde se to odehrávalo?

- a) Ve škole
- b) Cestou ze školy domů
- c) Cestou do školy
- d) Ve třídě
- e) Na školním WC
- f) Ve školní jídelně
- g) Jinde

5) Kdybys byl/a šikanován/a, jak bys to řešil/a:

- a) Povím to kamarádům
- b) Povím to učitelům
- c) Povím to rodičům
- d) Nikomu to nepovím
- e) Jiný názor:

6) Jak bys poradil/a spolužákovi, který je šikanovaný:

- a) Aby se svěřil někomu z kamarádů
- b) Aby se svěřil dospělému
- c) Aby se radši nikomu nesvěřoval
- d) Nebudu si ho všímat a neporadím mu
- e) Nevím
- f) Jiný názor:

7) Co, podle tebe, vede děti k šikanování:

- a) Zábava
- b) Moc nad někým rozhodovat
- c) Napodobování okoukaného chování od jiných
- d) Chtějí být středem pozornosti
- e) Bylo jim také ubližováno
- f) Nevím
- g) Jiný názor:

8) Napiš, jaké znáš formy šikany:

.....
.....

9) Kdo by měl šikanu řešit:

- a) Škola (třídní učitel, vedení, školní poradce)
- b) Rodiče
- c) Policie
- d) Jiný názor:

10) Jak trestat šikanu:

- a) Agresor zažije stejné pocity jako šikanovaná oběť
- b) Vyloučení agresora ze školy
- c) Vést rodiče k odpovědnosti před právní institucí (policie, sociální odbor, justice)
- d) Netrestat
- e) Jiný názor:

11) Co podle tebe způsobuje šikanu:

- a) Klima ve škole a ve třídě
- b) Rodinné vztahy
- c) Neinformovanost
- d) Jiný názor:

12) Co by podle tebe mohlo šikanu potlačit nebo úplně vymýtit?

.....

.....

.....

.....

.....

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Anna Literová

Obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Asociální chování u dnešní mládeže (se zaměřením na šikanu).

Rok: 2020

Počet stran: 62

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů české literatury a pramenů: 29

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 6

Počet internetových zdrojů: 8

Vedoucí práce: prof. PhDr. Alena Vališová CSc.

